

Profesiogram sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením

Klára Zátopková

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Klára Zátopková
Osobní číslo: H12143
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: prezenční

Téma práce: Profesiogram sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti profesiografie, profese sociálního pedagoga a péče o osoby se zdravotním postižením.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAKOŠOVÁ, Zlatica. Teórie sociálnej pedagogiky: edukačné, sociálne a komunikačné aspekty. Bratislava: Slovenská pedagogická spoločnosť Slovenskej akadémie vied, 2011. ISBN 978-80-970675-0-2.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

POTMĚŠILOVÁ, Petra. Sociální pedagogika v teorii a praxi. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3831-3.

VRONSKÝ, Jiří. Profesiografie a její praktické využití při řízení lidských zdrojů v organizaci. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-7357-747-6.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jana Martincová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

9. ledna 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 9. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 24.2.2015

Zatopková Klára

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá charakteristikou povolání sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Teoretická část ve své první kapitole vymezuje profesiografii jako metodu určenou k analýze pracovní činnosti, profesiogram a využití profesiografie v praxi. Ve druhé kapitole se zabývá profesí sociálního pedagoga, kompetencemi potřebnými k výkonu této profese a také možnostmi uplatnění sociálního pedagoga v praxi. Třetí část je pak věnována charakteristice osob se zdravotním postižením a zařízením sloužící lidem se zdravotním znevýhodněním. Praktická část se zabývá kvantitativním výzkumem a interpretací výsledků. Cílem této části práce je zjistit možnosti uplatnění sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením.

Klíčová slova: profesiografie, profesiogram, sociální pedagog, kompetence sociálního pedagoga, domovy pro osoby se zdravotním postižením

ABSTRACT

The bachelor's thesis deals with characteristic of the profession of social pedagogue in the homes for people with disabilities. The theoretical part in the first chapter defines professionography as a method intended for the job analysis, professionogram and practical application of the professionography. In the second chapter deals with the profession of social pedagogue, with competences required for this profession and with options of practical application of this profession. The third part is devoted to characteristic of people with disabilities and to homes for people with disabilities. The practical part deals with quantitative research and interpretation of results. The aim of the research is to detect what are the options of social pedagogue in homes for people with disabilities in practice.

Keywords: professionography, professionogram, social pedagogue, social pedagogue's competences, homes for people with disabilities

Velmi bych chtěla poděkovat vedoucí své bakalářské práce paní Mgr. Janě Martinové za odborné vedení práce, poskytnutí cenných rad, vstřícnost, ochotu a trpělivost, kterou mi poskytla při psaní mé bakalářské práce. Poděkovat bych chtěla také respondentům, kteří byli ochotni vyplnit dotazník. Zvláštní poděkování pak patří mé nejbližší rodině a příteli za podporu a trpělivost během studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

„Existují věci nepoznané, ale neexistují věci nepoznatelné.“

Jan Amos Komenský

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 PROFESIOGRAFIE JAKO METODA ANALÝZY PRACOVNÍ ČINNOSTI	12
1.1 PROFESIOGRAM.....	15
1.2 OSOBNOST PRACOVNÍKA Z HLEDISKA PROFESIOGRAFIE.....	16
1.3 PRAKTICKÉ VYUŽITÍ PROFESIOGRAFIE.....	20
2 PROFESE SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA	22
2.1 KOMPETENCE SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA.....	25
2.2 MOŽNÉ DOPADY VÝKONU PROFESE NA SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA.....	27
2.3 SOCIÁLNÍ PEDAGOG V PRAXI.....	29
3 OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM	31
3.1 DOMOVY PRO OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM.....	35
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	40
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	40
4.2 CÍLE VÝZKUMU.....	41
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	41
4.4 METODY ZÍSKÁVÁNÍ DAT.....	42
4.5 METODY ANALÝZY DAT.....	43
5 ANALÝZA DAT	44
5.1 OTÁZKY INFORMATIVNÍHO CHARAKTERU.....	44
5.2 POPISNÁ ANALÝZA DAT.....	47
6 INTERPRETACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	63
6.1 DOPORUČENÍ PRO PRAKTICKÉ VYUŽITÍ.....	68
6.1.1 Profesiogram sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením.....	69
ZÁVĚR	71
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	75
SEZNAM OBRÁZKŮ	76
SEZNAM TABULEK	77
SEZNAM GRAFŮ	78
SEZNAM PŘÍLOH	79

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá problematikou uplatnění sociálního pedagoga v konkrétním typu zařízení, tedy v domovech určených pro osoby se zdravotním postižením. Problematika uplatnění sociálních pedagogů jako taková je aktuálním tématem a stále se objevují otázky, kde se absolventi tohoto studijního oboru mohou uplatnit. Každá charakteristika tohoto povolání je totiž zatím pouze modelová.

K charakteristice jakéhokoliv povolání slouží metoda profesiografie, které je věnována hned první kapitola bakalářské práce. Tato metoda je známá především v oblasti řízení lidských zdrojů. Profesiografie je ve velké míře využívána v rámci psychologie práce, ale také v podnikové pedagogice nebo v pedagogice práce. Jejím výstupem je profesiogram, tedy charakteristika povolání. Charakteristika obsahuje jakýsi souhrn požadavků na určitou pracovní pozici. Mezi ty nejzákladnější požadavky patří zejména vědomosti, dovednosti, vzdělání, zkušenosti a schopnosti, kterými by v dnešní době měl být vybaven každý pracující jedinec. V současné době se tato metoda hojně využívá v praxi a to hlavně proto, že při přípravě výběrového řízení usnadňuje personalistům jejich činnost a udržuje směr výběrového řízení při jeho realizaci. Dalším poměrně častým využitím metody profesiografie a profesiogramu je analýza stávající práce. Díky ní se mohou změnit požadavky na pracovníka ve snaze směřovat je k lepšímu.

Ve druhé kapitole teoretické části se zabýváme celkovým vymezením sociálního pedagoga. Jak již bylo jednou zmíněno, sociální pedagog de facto neexistuje. V českém školství je sice zařazen studijní obor Sociální pedagogika, avšak sociální pedagog jako profese není zařazen v katalogu prací. Absolventi tohoto studijního oboru se tak mohou uplatnit v nejrozličnějších typech rezortů a pracovat s nejrozličnějšími věkovými skupinami, ale ne jako sociální pedagog jako takový. Různí autoři se pak také liší ve vymezení toho, kdo vlastně sociální pedagog přesně je. Každý na něj nahlíží jinak. Na čem se však shodují, jsou kompetence, kterými by měl být vybaven. Těch je nepřeberné množství. Z toho důvodu byla do druhé kapitoly teoretické části zařazena také podkapitola zabývající se zvláště kompetencemi.

Poslední kapitola teoretické části práce se zabývá problematikou osob se zdravotním postižením. Vymezení přesné definice zdravotního postižení je poměrně značný problém. Ačkoliv se autoři na jednoznačném vyjasnění tohoto pojmu neshodují, existuje určitá klasifikace zdravotního postižení. Ta nám dokazuje, že má zdravotní postižení mnoho podob.

Péče o tyto osoby není vždy jednoduchá, a proto je bezpochyby, že k této práci musí mít člověk při nejmenším kladný vztah a dále musí být vybaven určitými kompetencemi a znalostmi. Jedná se zejména o znalosti potřeb těchto osob, ale na místě je také správná komunikace, schopnost empatie, určitá emocionální stabilita, schopnost sebekontroly a v neposlední řadě také vysoká míra trpělivosti.

V poslední kapitole se pak také zabýváme vymezením domovů pro osoby se zdravotním postižením a to zejména z hlediska legislativního. Práce v takovém typu zařízení zároveň zahrnuje množství činností, které poskytují klientům určitou míru komfortu a jistoty, že je o ně postaráno. Také na tyto činnosti se poslední kapitola teoretické části zaměřuje, stejně jako na rozsah poskytování činností.

Záměrem této práce v teoretické části je shrnutí poznatků nejen z oblasti profesiografie, profese sociálního pedagoga a možností jeho uplatnění, ale také z oblasti péče o osoby se zdravotním postižením. Cílem bakalářské práce v části empirické je vytvořit profesiogram pro absolventy sociální pedagogiky v domovech pro osoby se zdravotním postižením a navrhnout jeho využití v praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PROFESIOGRAFIE JAKO METODA ANALÝZY PRACOVNÍ ČINNOSTI

Můžeme říci, že v současné době jsou kladeny vysoké nároky na správné fungování organizací. Velká část těchto nároků spadá do práce personalistů. Ti však k výkonu své práce a k činění důležitých rozhodnutí při řízení lidských zdrojů potřebují velké množství informací, zejména o pracovních pozicích a zaměstnancích. Ke zjednodušení práce personalistů slouží metoda profesiografie. Palán (2002, s.171) definuje profesiografii jako metodu, která se používá v psychologii práce, podnikové pedagogice a pedagogice práce k analýze a popisu určité pracovní činnosti a podmínek (organizačních i kvalifikačních), za kterých je vykonávána. Hartl a Hartlová (2009, s. 455) profesiografii nedefinují jako metodu, ale jako „výčet a úroveň psychických funkcí potřebných pro úspěšné vykonávání dané profese.“ Dále tito autoři uvádějí, že tento výčet a úroveň se stanovují metodami psychologie práce nebo také srovnáváním představitelů profese – úspěšných i neúspěšných. Podrobněji se profesiografií zabývá Vronský (2012, s.13-14), podle kterého se jedná o metodu v praktickém využívání a realizaci úzce spojenou s personálním řízením a organizací práce a zabývající se rozbohem profesí v organizaci. Profesiografii lze tedy vymezit jako přístup či metodu, která zkoumá vztahy mezi člověkem a prací (pracovním prostředím). Z metodologického hlediska se profesiografie odkazuje zejména na psychologii a sociologii, avšak využívá také poznatky z oblasti pedagogiky. Jak Vronský uvádí (2012, s.16), „multidisciplinární rozměr profesiografických šetření přináší managementu organizací vždy ucelený pohled na organizaci jako na sociální systém, na zařazení pracovníka v tomto systému, na možnosti jeho řízení, hodnocení a odměňování.“ Přínosem profesiografie však není pouze tento pohled na organizaci, ale také psychologický pohled na jedince jako na osobnost pracovníka v tomto systému, jeho motivaci, ovlivňování a výkonnost. (Vronský, 2012, s.16)

Díváme-li se na profesiografii jako na metodu analýzy práce, je důležité objasnit, co tento pojem znamená. Byars a Rue (2004, s. 90) uvádí, že analýza práce znamená proces zjišťování a vykazování relevantních informací týkající se konkrétního pracovního místa. Zároveň se jedná o stanovování úkolů, dovedností a schopností, které jsou požadovány k úspěšnému plnění práce. Zjednodušeně řečeno se analýzou práce rozumí proces určování, pozorování a studování příslušných informací týkajících se povahy pracovního místa. Analýza práce slouží jako základní kámen v oblasti řízení lidských zdrojů. Kromě pojmu analýza práce však Byars a Rue (2004, s. 90) definují také pojem design (návrh) práce, což je

proces strukturování práce a určení konkrétní pracovní činnosti, který řeší základní otázky – Jak má být práce provedena? Kdo ji má vykonávat? Kde má být práce prováděna?

Analýza a design práce jsou navzájem velmi úzce propojeny. V praxi se totiž analýza práce provádí nejčastěji na stávajících pracovních pozicích, tedy na těch, které byly už dávno navrženy. Není nic neobvyklého na tom, když je návrh práce přepracován na základě analýzy práce. Je to hlavně z toho důvodu, že analýza práce může odhalit chyby v současném způsobu provádění práce – např. stávající způsob je neefektivní nebo obsahuje příliš zbytečné úkoly. Analýza práce nezahrnuje pouze analýzu pracovní náplně, ale také podávání informací o výsledcích analýzy. Tyto výsledky jsou obvykle prezentovány ve formě popisu práce, který zahrnuje požadavky na jedince jakožto pracovníka.

Profesiografie jako metoda tedy znamená možnost modelování, auditu, kontroly a analýzy pracovní funkce. Dále zahrnuje podmínky pro výkon pracovní funkce včetně jejího personálního obsazení a požadavků na profesní profil pracovníka a jeho profesní a osobnostní kompetence. Profesiografie tedy umožňuje posouzení stávající pracovní funkce a zároveň vytvářet pracovní funkce nové. Popisuje, co daná pracovní funkce obnáší a odůvodňuje její existenci. (Vronský, 2012, s. 18 – 19)

Od požadavků na pracovní výkon jedince, na jeho mentální kapacitu, zkušenosti i ochotu pracovat s jinými lidmi se pak odvíjí **psychologické aspekty** profesiografie. Jak již bylo zmíněno, profesiografie se používá zejména v psychologii práce. Z toho se také odvíjí psychologické poznatky, které se v profesiografii dotýkají tzv. vnitřních činitelů, tedy chování jedince v organizaci, jeho výkonnosti a osobnostního profilu. (Vronský, 2012, s. 21)

Profesiografie tedy pracuje s poznatky z rozboru činnosti konkrétního člověka a využívá tyto poznatky – např. o vlivu jeho osobnosti na výkon dané pracovní funkce. Je však důležité zmínit, že tato metoda neslouží ke zkoumání osobnosti člověka, ale ke sledování jeho chování na pracovišti v průběhu výkonu práce. Dále je důležité zabývat se tím, jaký člověk je, tedy jeho vlastnostmi, charakterem i osobnostním profilem a z profesiografického hlediska také tím, čím může být jedinec pro organizaci potřebný a naopak. (Vronský, 2012, s. 22 – 23)

Kromě psychologických aspektů má však profesiografie také **aspekty sociologické**. Jak Vronský uvádí (2012, s. 29) – „práce člověka je významným činitelem jeho socializace, neboť pojmem socializace chápeme proces začleňování se do společnosti.“ Hartl a Hartlová (2009, s. 548) definují socializaci jako „postupné začleňování jedince do společnosti

prostřednictvím nápodoby a identifikace.“ Dle těchto autorů je součástí socializace také přijímání základních etických a právních norem dané společnosti. Průcha (2013, s. 267) pak vidí socializaci jako „celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti.“

Proto je třeba zdůraznit to, že práce a pracovní činnosti mají významný vliv na proces socializace, stejně jako vztahy, které se na pracovišti (v organizaci) odehrávají. Tyto vztahy jsou základem každého sociálního systému, tedy i organizace. (Vronský, 2012, s. 29) Kromě toho je s výkonem pracovní funkce spjata také přijímání pracovní role. Ta má řadu specifíků, zejména ucelenou soustavu norem chování a komunikace, která je spjata s výkonem konkrétní funkce v organizaci. Zvládnutí této role je pak závislé na jedinci, který tuto roli vykonává. (Vronský, 2012, s. 31)

Dalším sociologickým aspektem je fakt, že organizaci lze chápat jako sociální systém, ve kterém se odehrávají sociální vztahy a interakce. Tyto vztahy jsou buď formální, nebo neformální. Profesiografie slouží k formování formálních vazeb a zároveň díky této metodě můžeme sledovat vývoj těchto vazeb, stejně jako to, jak se s těmito vztahy vyrovnává konkrétní pracovník, jak je ovlivňuje a zda jsou vztahy v rámci organizace nastaveny správně či nikoliv. (Vronský, 2012, s. 37)

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že pracovní pozicí se není možné zabývat bez ohledu na její předmět, pracovní prostředí a prostředky. Výzkum práce by se tak měl zaměřovat na všechny objektivní faktory, které determinují průběh a výsledky pracovní činnosti. Při výzkumu práce se musí postupovat systematicky pomocí vědeckých metod, tedy také pomocí profesiografie. (Píkala, 1972, s. 49)

Vlastní techniky profesiografického rozboru pracovní činnosti pak kolísají v závislosti na předmětu studia a účelu, pro který jsou prováděny. Přitom se využívá různých zdrojů poznatků podle toho, zda je cílem studie návrh výcvikového programu, vypracování programu bezpečnosti práce, příprava výběru a rozmístění pracovníků či kontrola systému odměn pro pracovníky. (Štikar et al., 2003, s. 263)

Výsledkem analýzy pracovní funkce je profesiogram, nebo také profesiografické schéma. Ten si přiblížíme v následující podkapitole.

1.1 Profesiogram

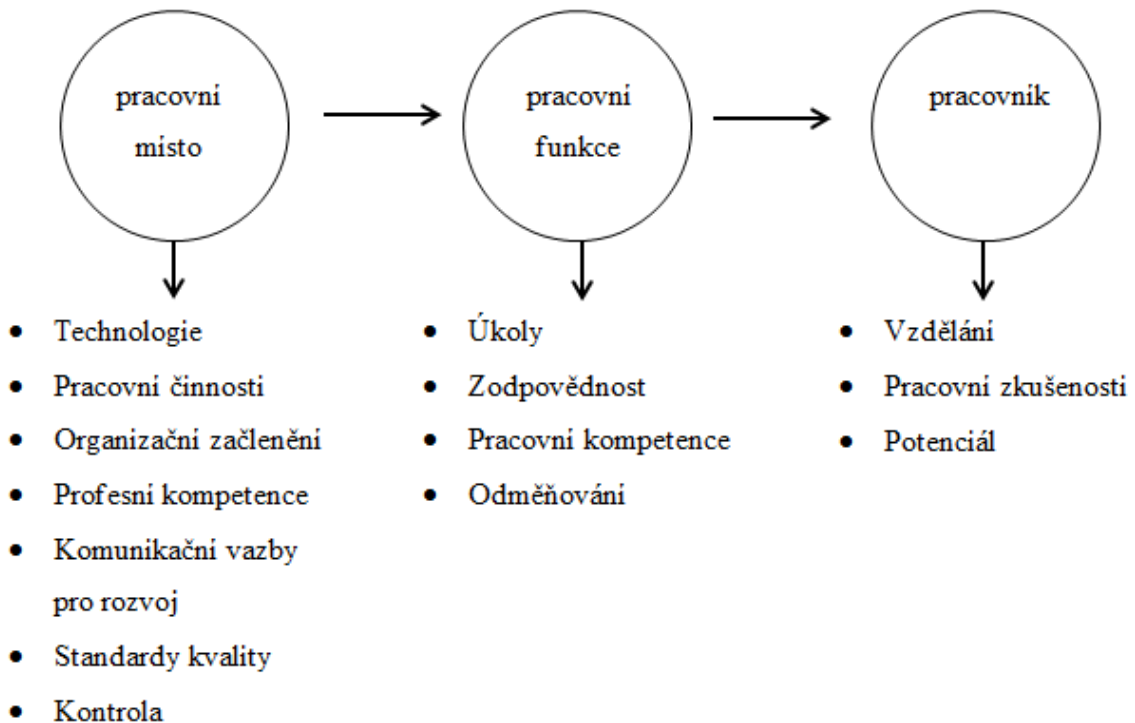
Profesiogram, nebo také charakteristika povolání, je dle Palána (2002, s.172) popis nároků profese vypracovaný na základě provedené analýzy práce – profesiografie. Obsahuje popis určité pracovní činnosti a také určuje kvalifikační předpoklady pro výkon činnosti. Vronský (2012, s. 15) pak vidí profesiogram jako „strukturovaný zápis požadavků a popis podmínek, za kterých bude konkrétní pracovní funkce vykonávána, včetně popisu standardů pracovního chování konkrétního pracovníka a způsobu, jak bude za svůj výkon hodnocen, odměňován a jak bude postaráno o jeho celkový rozvoj v organizaci, v kontextu s tím, jak intenzivně, kvalitně a rychle musí ve funkci pracovat.“ Takový výsledek analýzy práce, jenž je správně strukturován, je flexibilní pro použití v každodenní praxi. Jak ve své publikaci uvádí Vronský (2012, s. 45), „flexibilita jeho využití ke zjišťování potřebných skutečností a kombinovatelnost zjišťovaných, resp. popisovaných parametrů, z něj dělá, a z profesiografie také, univerzální nástroj řízení, vedení lidí a personální práce jako takové“. Právě díky této mnohostrannosti je podle Raiskupa profesiogram dobrým východiskem pro další výzkumnou a praktickou činnost ve všech odvětvích působnosti psychologie práce (Raiskup, cit. dle Píkala, 1972, s. 50).

Dle Kohoutka (2000, s. 47) se profesiogram dělí na dvě části. Obecnou část profesiografických rozborů charakterizuje to, co člověk v profesi činí, jaké pracovní prostředky používá a v jakém prostředí pracuje. Speciální část profesiogramu pak vymezuje přesné a dominující požadavky na somatické a psychické funkce člověka. (Kohoutek, 2000, s. 47) Podle účelu pak rozeznáváme tři základní druhy profesiogramu (Štikar et al., 2003, s. 265) :

1. Profesiogramy určené pouze **pro profesionální informaci**, přičemž profesionální informací rozumíme souhrn údajů o profesích, které mají znát poradenská střediska, rodiče, učitelé i mladiství.
2. Profesiogramy určené **pro profesionální poradenství** a pro rozmisťování pracovníků do různých profesí
3. Profesiogramy určené hlavně **pro racionalizační zásahy** uvnitř profese (tedy z hlediska úpravy pracovního prostředí a výcviku a výběru pracovníků pro určitou profesi).

Profesiogramy, jež jsou určeny k profesionální orientaci, by podle Štikara měly být velmi stručné a přehledné, zároveň by však měly obsahovat maximální výčet profesí. (Štikar et al., 2003, s. 265)

Následující schéma usnadňuje pochopení základní struktury profesiogramu:

Obrázek I: Základní struktura profesiogramu (Vronský, 2012, s. 45)

Profesiogram tedy obsahuje požadavky nejen na pracovní místo a funkci, ale zejména na osobnost pracovníka. Jeho vlastnosti, které jsou z hlediska profesiografie podstatné, si přiblížíme v následující kapitole.

1.2 Osobnost pracovníka z hlediska profesiografie

Základ každé organizace tvoří bezpochyby její zaměstnanci. Ti jsou jednoznačně důležití pro stabilitu organizace. Vronský však uvádí (2012, s. 50), že profesiografie nenahlíží jenom na osobnost člověka v souvislosti se zařazením jedince do pracovního procesu. „Nesmíme opomíjet jeho celkovou osobnostní charakteristiku.“ (Vronský, 2012, s. 50)

Pojmem **osobnost** rozumí Vronský (2012, s. 50) konkrétního člověka s psychickými, fyzickými a sociálními vlastnostmi. Průcha (2013, s. 183-184) definuje osobnost z psychologického hlediska – osobnost je „každý člověk s jedinečnou strukturou svých psychických vlastností a dispozic.“

Osobnost člověka můžeme chápat jako celek (strukturu). Zajímá nás především to, co ji charakterizuje – jeho schopnosti, dovednosti, zkušenosti, postoje, motivy, znalosti, hodnotový systém, ale také to, co ho motivuje. Z hlediska profesiografie vnímáme člověka jako nositele pracovní činnosti a sociálních vztahů nejen na pracovišti, ale také v celé organizaci. (Vronský, 2012, s. 49-50)

Objasnění osobnosti člověka nám pomáhá v porozumění jeho chování v některých situacích a také toto chování můžeme očekávat. Zároveň nám to dává možnost správně jedince zařadit do systému jak pracovních činností, tak do systému sociálního. (Vronský, 2012, s. 50)

Jak autor dále uvádí, při popisu osobnosti pracovníka musíme začít s pojmem **inteligence**. Vronský říká, že inteligence je „globální schopnost jedince a určuje, jak člověk zachází se svým okolím, jak myslí a jak účelově myslí.“ (Vronský, 2012, s. 50-51)

Průcha (2013, s. 108-109) považuje inteligenci za obtížně definovatelný psychologický pojem. Obecně jej s odkazem na Sternberga vymezuje jako „schopnost učit se a schopnost přizpůsobovat se svému prostředí.“

Z profesiografického hlediska definují inteligenci Dědina a Cejthamr (2010, s. 140). Z obecného hlediska se shodují s jinými autory. Dodávají však, že inteligence má vliv na efektivitu výkonu řady činností, zejména však odborných a manažerských a že určitá práce také vedle vhodných vlastností jedince a dostatečné motivace vyžaduje určité zaměření inteligence.

Dalšími velice důležitými pojmy jsou **schopnost** a **dovednost**. Nejdříve definujme pojem schopnost. Jak uvádějí Hartl a Hartlová (2009, s. 536), tento pojem označuje soubor předpokladů, jež jsou nutné k úspěšnému vykonávání určité činnosti. Tyto předpoklady se vyvíjejí učením na základě vloh. Průcha (2013, s. 262) chápe schopnost jako „individuální potenciál člověka pro provádění určité činnosti v budoucnu.“ Schopnosti lze dělit na rozumové, mechanické a psychomotorické. (Dědina, Cejthamr, 2010, s. 139)

Dalším základním avšak důležitým pojmem je dovednost. Průcha (2013, s. 59) tento pojem vidí jako ne příliš objasněný. Obecně jej však definuje jako „způsobilost člověka k provádění určité činnosti.“ Hartl a Hartlová (2009, s. 121) však tento pojem objasňují konkrétněji. Dovednost je „učením získaná dispozice ke správnému, rychlému a úspornému vykonávání určitých činností vhodnou metodou.“

Dle Vronského (2012, s. 51) jsou všechny vlastnosti jedince vyjádřeny **způsoby jeho chování**, které jsou poměrně stabilní a mají základ v temperamentu jedince a v jeho celkovém emočním naladění. Tyto způsoby chování jsou velmi výrazně ovlivněny výchovou a zaměřením jedince stejně jako průběhem jeho socializace, především v dětství a dospívání. Z psychologického hlediska definují chování Hartl a Hartlová (2009, s. 211) jako „souhrn vnějších projevů, činností, jednání a reakcí organismu.“ Podle Vronského (2012, s. 51) však mají na chování vliv také vnitřní tendence, jež jsou spjaty s profesním vývojem.

Ustálenou formu chování pak označujeme jako **postoje**. Vronský (2012, s. 52) je definuje jako „vzorce chování, které vyjadřují vztahy jedince k druhým lidem, skutečnostem, jevům a předmětům.“ Dle psychologického slovníku (Hartl, Hartlová, 2009, s. 442) znamená postoj určitý sklon reagovat na předměty, osoby, situace a na sebe sama ustálenými způsoby. Z pedagogického hlediska pak postoj znamená „hodnotící vztah zaujímaný jednotlivcem vůči okolnímu světu; zahrnuje dispozici chovat se či reagovat určitým relativně stabilním způsobem; je získáván na základě spontánního učení v rodině a jiných sociálních prostředích.“ (Průcha, Mareš a Walterová, 2013, s. 210) Z hlediska managementu jsou nejdůležitější postoje vůči organizaci, spolupracovníkům, nadřízeným a také ke své práci – pracovní postoje. (Dědina, Cejthamr, 2010, s. 143)

Z hlediska profesiografie jsou **pracovní postoje** důležitým faktorem chování jedince v pracovním procesu. Působí totiž jako tendence k určitým vzorcům pracovního chování. U pracovníka v pracovním procesu jsou pak pracovní postoje důležité především v situacích, kdy je pracovník nucen činit rozhodnutí nebo si utvářet pracovní návyky či měnit ty stávající. Na tyto pracovní postoje pak velice významně působí to, jak pracovník vnímá pracovní činnost a prostředí a také jak je s touto činností a prostředím spokojen. K tomu, aby vnímání organizace a pracovní postoje byly co nejlepší, se využívá systému motivace. (Vronský, 2012, s. 52 – 53)

Motivace je tedy v profesiografii dalším důležitým pojmem. Dle Hartla a Hartlové (2009, s. 328) znamená „proces usměrňování, udržování a energetizace chování.“ Průcha (2013, s. 159) pak motivaci chápe jako souhrn faktorů – vnějších i vnitřních. Tyto faktory dle autora jednak spouštějí lidské jednání a aktivují jej, jednak toto jednání zaměřují určitým směrem. Dále tyto faktory udržují jedince v chodu, jeho průběh dosahování výsledků a navozují hodnocení vlastního jednání.

Jak uvádí Vronský (2012, s. 53), motivaci pracovníka pak ovlivňují pracovní postoje, které vycházejí ze vztahu k:

- Vykonávaným pracovním činností – tím rozumíme náplň a charakter práce, ale také nároky na pracovníka,
- Pracovnímu prostředí – tedy to, jak je prostředí vybaveno technicky, jaké je v tomto prostředí osvětlení, apod.,
- Sociálnímu prostředí – tzn. vztahy v organizaci,
- Vedení organizace – tedy jaké je jednání nadřízených s podřízenými, ale právě také samotný systém motivace, odměň a kontroly

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že čím více je pracovník spokojený, tím se zvyšuje jeho pracovní výkonnost. S tím také souvisí pracovní zaměření člověka, které podle Vronského (2012, s. 54) „vychází z jeho zájmu o konkrétní problematiku.“ Tento zájem označujeme jako **motiv**. Hartl a Hartlová (2009, s. 327) definují motiv jako „pohnutku, příčinu činnosti, jednání člověka zaměřené na uspokojení určité potřeby.“ Jak uvádějí Dědina a Cejthamr (2010, s. 142), motivy vysvětlují, co pracovníka vede ať už ke změně zaměstnání či naopak k podávání co nejvyššího výkonu. Kohoutek (2000, s. 31) vidí motivy jako hnací motor pro činnosti pracovníka. Přesněji je definuje jako „dynamické tendence osobnosti člověka, které usměrňují jeho prožívání i jednání.“ Stejně jako Vronský (2012, s. 54) také Kohoutek (2000, s. 31) vidí úspěch pracovní činnosti v zájmu jedince o tuto činnost.

Jak dále uvádí Vronský (2012, s. 54), „motiv představuje pohnutku zapříčiňující důvody určitého chování a prožívání a dává jim smysl.“

Všechny tyto vlastnosti osobnosti nám pomáhají při vytváření profesiografického rozboru, tedy profesiogramu. Jak se však dá profesiografie využít v praxi si přiblížíme v následující podkapitole.

1.3 Praktické využití profesiografie

Jak již bylo zmíněno, jedním ze sociologických aspektů profesiografie je to, že organizaci lze popsat jako sociální systém. Tedy že v každé organizaci se odehrávají sociální vztahy a interakce na nejrůznějších úrovních. Z tohoto důvodu je dle Vronského (2012, s. 57) základem řízení organizace především řízení lidí neboli řízení lidských zdrojů. Pod tímto pojmem je důležité si představit zejména péči o lidské zdroje. S prací s lidmi a jejich vedením a řízením je nejvíce spojena personalistika. (Vronský, 2012, s. 40)

Samotné řízení lidských zdrojů je však složeno z velké řady činností, které nelze shrnout pod pojem personální práce. „Podstatou řízení lidí v organizaci je vždy vést a řídit tak, aby byla zajištěna standardní výkonnost personálu a tím celé organizace.“ (Vronský, 2012, s. 62) Dalo by se také říci, že činnosti personalistů jsou nápomocnými činnostmi k výkonu managementu. Posláním managementu v každé organizaci je totiž udržování podmínek fungování organizace co neoptimálněji. (Vronský, 2012, s. 57) S tím souvisí také rozložení pracovních činností v závislosti na počtu pracovníků, synchronizaci činností apod. Tyto skutečnosti lze nazvat jako personální management. (Vronský, 2012, s. 70)

Personální management a řízení lidských zdrojů spolu velmi úzce souvisí. Řízení lidských zdrojů můžeme označit jako realizování zásad personálního managementu v řízení organizace a také jako rozpracovávání cílů personálního managementu do personálních činností. (Vronský, 2012, s. 70-71)

Jak již bylo zmíněno, profesiografie slouží zejména k tomu, aby bylo možné správně zařadit pracovníka do určité pracovní funkce. K tomu však organizace potřebuje znát např. organizační zařazení, pracovní podmínky pracovní funkce, nároky na pracovníka (jak na osobní vlastnosti, tak na pracovní schopnosti), ale také vztahy s dalšími pracovními funkcemi. (Vronský, 2012, s. 60)

Ke zjišťování těchto faktů je vhodné použít metodu profesiografie. Ta však při řízení organizace nenapomáhá pouze ke správnému zařazování pracovníků do již zavedených pracovních funkcí – tedy k jejich rozmístění. Mimo jiné totiž umožňuje zavádět pracovní funkce nové. Další výhodou profesiografie je možnost auditu pracovní funkce – tedy revize již zavedené pozice, zda neobsahuje příliš přehnané nároky na pracovníka, apod. (Byars, Rue, 2004, s. 90)

V praxi metoda profesiografie také usnadňuje nábor nových pracovníků a jejich výběr – tedy rozhodnutí o tom, kteří pracovníci mají správné předpoklady pro úspěšné zvládnání pracovní funkce. (Kohoutek, 2000, s. 48)

Vronský také uvádí (2012, s. 69), že „součástí personální práce je také rozbor a sledování pracovní výkonnosti v jednotlivých pracovních funkcích spojený s motivací, hodnocením a odměňováním pracovníků v organizaci, resp. tvorba systémů motivace, hodnocení a odměňování.“ Také tato činnost může být prováděna metodou profesiografie.

Vronský (2012, s. 135-136) dále tvrdí, že role personalisty je nezastupitelná. Je tomu tak proto, že jeho kvalifikace a profesní zkušenosti mu umožňují prostřednictvím profesiografie správně členit kritéria pro posouzení potenciálů uchazeče o zaměstnání a vše vést v souladu s vizí a cíli organizace.

Z výše uvedeného je tedy možné vyvodit, že profesiografie má své místo zejména v personálním managementu a při řízení lidských zdrojů v organizaci. Není pochyb o tom, že pokud se využívání této metody stane součástí řízení organizace a jejích lidských zdrojů nevyjímaje, práce personalistů se značně zjednoduší a to ne pouze v případě náboru nových pracovníků, ale také při tvorbě nových pracovních míst či zlepšování míst stávajících. Kvalitně zpracovaný popis pracovní funkce a profesiogram jsou tak velice užitečné při provádění organizačních a restrukturalizačních změn, při plánování i při kontrole fungování organizace a jejích pracovníků.

2 PROFESE SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA

Vymezit profesi sociálního pedagoga není jednoduché, i přes fakt, že je sociální pedagogika vyučována jako obor na mnoha vysokých školách. Jak uvádí Procházka (2012, s.73), sociální pedagogika je jako obor ve svém základě řazena mezi pomáhající profese. V psychologickém slovníku definují tento pojem Hartl a Hartlová (2009, s.185) jako „souhrnný název pro veškeré profese, jejichž teorie, výzkum a praxe se zaměřují na pomoc druhým, identifikaci a řešení jejich problémů a na získávání nových poznatků o člověku a jeho podmínkách k životu, tak aby pomoc mohla být účinnější; patří sem lékaři, psychiatři, psychologové, sociální pracovníci, speciální pedagogové; šířeji i fyzioterapeuti, balneologičtí pracovníci apod.“ Dalším autorem, jenž se věnuje tématu pomáhající profese, je Kopřiva (2006, s. 14), který vidí pomáhající profesi jako profesi, která se od jiných povolání liší lidským vztahem mezi pomáhajícím pracovníkem a jeho klientem. Tvrdí, že „vztah ke klientovi je v pomáhajících profesích podstatnou složkou povolání.“ (Kopřiva, 2006, s. 15) Dle Kopřivy potřebuje klient důvěru, pocit bezpečnosti, má potřebu cítit se přijímaný, a pokud takový vztah pracovníka s klientem chybí, pak pomáhající pracovník pouze vykonává svěřené pravomoci. (Kopřiva, 2006, s. 15)

Kraus (2008, s. 197) uvádí, že nejdůležitějšími hledisky pro charakteristiku pomáhajících profesí jsou dva aspekty – psychologický a sociologický. „Psychologický aspekt sleduje individuální charakteristiky a osobnostní předpoklady sociálního pedagoga pro úspěšný výkon profese a psychologické otázky přípravy na ni. Sociologický aspekt zahrnuje problematiku společensko-ekonomické, kulturní, a politické podmíněnosti vzniku, významu a působení (a případně zániku) profese; jádrem zájmu je oblast vztahů, které ovlivňují přípravu na toto povolání a společenské souvislosti jeho naplňování v praxi.“ (Kraus, 2008, s. 197-198)

Je však také důležité zmínit, že sociální pedagogika má blízký vztah k sociální práci. (Hroncová, Emmerová, Kraus, 2008, s. 146) Dle Matouška (2001, s. 179) se sociální práce realizuje zejména v sociálních službách. V tomto odvětví se pak může uplatnit také sociální pedagog, nehledě na fakt, že dle zákona č. 108/2006 Sb. O sociálních službách se absolventi sociální pedagogiky mohou uplatnit také jako sociální pracovníci.

Procházka (2012, s.73) uvádí, že tato výrazná humanistická orientace sociální pedagogiky zakládá na potřebě pomoci druhým lidem a na respektu k individuálním potřebám klientů. Dále uvádí, že „pole působnosti sociálního pedagoga jsou velmi proměnlivá, a možná i

proto je obtížné najít společného jmenovatele, který by profesi sociálního pedagoga v současné společnosti jasně a zřetelně definoval.“ (Procházka, 2012, s.73)

Podobně na problematiku vymezení této profese nahlíží Kraus (2008, s.198), který vidí základní úskalí v prozatím pouze modelových charakteristikách sociálního pedagoga. Je tomu tak proto, že profese sociálního pedagoga zatím v katalogu prací chybí, přestože bylo projeveno nemálo snahy o jeho zařazení (Kraus, 2008, s.198). Pole praxe sociálního pedagoga je však velmi široké – jeho práce blízká např. profesi učitele, psychologa či psychoterapeuta, ale v žádném případě tyto profese nenahrazuje (Kraus, 2001, s.34).

Klíma (1993, cit.dle Kraus, 2000, s.198) popisuje sociálního pedagoga jako „specializovaného odborníka vybaveného teoreticky, prakticky a koncepčně pro záměrné působení na osoby a sociální skupiny především tam, kde se životní způsob a praxe těchto jednotlivců či sociálních skupin vyznačuje destruktivním či nekreativním způsobem uspokojování potřeb a utváření vlastní identity.“

Jak uvádí Kraus (2008, s. 199), pracovní činnosti sociálního pedagoga mají povahu:

- Výchovného působení v rámci volnočasových aktivit
- Poradenských činností, které jsou vykonávány na základě diagnostik a analýz problému, situace nebo prostředí,
- Reedukační a resocializační péče, včetně terénní práce.

Hlavní funkce sociálního pedagoga lze tedy rozdělit do dvou oblastí (Kraus, 2001, s.34):

1. **Funkce integrační** znamená, že se činnosti sociálního pedagoga týkají osob, které potřebují odbornou pomoc a podporu. Tyto osoby, které bychom mohli označit jako klienty, se nacházejí v krizových situacích, v psychickém, sociálním či psychosociálním ohrožení, čímž se velmi často stávají překážkou pro své okolí. Procházka (2012, s.73) navíc uvádí, že tato funkce odráží schopnost sociálního pedagoga zeslabit či zastavit sociální problém jedince a také jeho schopnost zprostředkovat a zajistit odbornou pomoc nebo podporu.
2. **Funkce rozvojová** pak nezahrnuje žádné specifické situace. Jedná se o „zajištění žádoucího rozvoje osobnosti ve směru správného životního stylu, hodnotného a užitečného naplnění volného času, což v sobě zahrnuje moment prevence a týká se prakticky celé populace (děti a mládeže především).“ (Kraus, 2001, s.34)

Z výše uvedených funkcí profese sociálního pedagoga lze usoudit, že jeho uplatnění je poměrně široké i přes fakt, že tento obor není zařazen do katalogu prací. Jedním z mnoha specifik této profese je také to, že se sociální pedagog věnuje klientům nejrozličnějšího věkového spektra (Procházka, 2012, s.74). Jak uvádí Klíma (1993, cit. dle Procházka, 2012, s.74), sociální pedagog nachází nejvýraznější uplatnění při práci s dětmi a mladistvými, ale také s rodinou či marginálními skupinami. Avšak klienti různého věku nejsou jediným specifikem práce sociálního pedagoga. Ten má totiž mimo jiné rozsáhlé pole působnosti v mnoha typech rezortů. Kraus (2008, s.205) popisuje předpokládané možnosti uplatnění v profesi sociálního pedagoga:

- Rezort školství, mládeže a tělovýchovy
- Rezort spravedlnosti
- Rezort práce a sociálních věcí
- Rezort vnitra
- Oblast církevních, společenských a neziskových organizací.
- Rezort zdravotnictví

Bakošová (2011, s. 37) vidí sociálního pedagoga jako odborníka, jehož uplatnění nalzáme zejména v oblasti sociálně-výchovného působení, vzdělávání, poradenství, převýchovy, poradenství, intervence, prevence dětí, mládeže i dospělých, ale také v oblasti výzkumu, zejména sociálních věd a věd o výchově a vzdělávání.

K tomu, aby mohl sociální pedagog jednotlivé činnosti vykonávat, jsou nutné určité vlastnosti – kompetence. Ty si přiblížíme v následující podkapitole.

2.1 Kompetence sociálního pedagoga

V předchozí kapitole jsme profesi sociálního pedagoga definovali jako odborníka, který pomáhá osobám v krizových situacích nebo se zaměřuje na prevenci těchto krizových situací a zároveň jako odborníka s širokým polem působnosti a s možností klientely různého věku. Není však pochyb o tom, že stejně jako v každém jiném povolání, i sociální pedagog musí mít určité předpoklady k výkonu své profese. Jak uvádí Procházka (2012, s.75) – „popis profese sociálního pedagoga zde přímo spojujeme s pojmem profesní kompetence.“

Pojem **kompetence** můžeme v pedagogickém pojetí definovat jako soubor profesních dovedností, schopností a dispozic, kterými má být vybaven pracovník, aby mohl úspěšně realizovat nějaké činnosti, řešit určité úkoly a efektivně vykonávat své povolání (Průcha, Mareš, Walterová, 2013, s. 129). Kraus (2001, s. 35) popisuje kompetence jakožto požadavky zahrnující určité vědomosti, praktické dovednosti a profesionálně etickou identitu.

Kompetencemi v případě vymezení sociálního pedagoga rozumíme zejména osobnostní a profesní kompetence.

Jak uvádí Procházka (2012, s. 78), práce sociálního pedagoga je vždy spojena s určitým typem zařízení či organizace. Z toho důvodu je nutné, aby byl sociální pedagog připraven také profesně. Walterová (cit. dle Procházka, 2012, s. 79) rozděluje **profesní předpoklady** (kompetence) následovně:

- **Kompetence oborová**, která zahrnuje požadavky na osvojení teoretických a vědeckých základů.
- **Kompetence psychologicko-poradenská**, jež zahrnuje např. schopnost motivovat klienty ke spolupráci, schopnost klienty aktivizovat, umět řídit rozhovor nebo také být individuální ke každému klientovi zejména k jejich osobnosti, času, míry pomoci apod.
- **Kompetence komunikativní** se vztahuje na práci s klienty, ale také s kolegy či nadřízenými.
- **Kompetence organizační a řídicí**, v rámci které se po sociálním pedagogovi vyžaduje schopnost plánovat svou vlastní činnost a zároveň v této činnosti udržovat určitý systém.
- **Kompetence diagnostická a intervenční** znamená, že sociální pedagog je schopen porozumět svému klientovi, tedy jakým způsobem klient přemýšlí, jedná, co je příčinou problémů klienta a jak jim může sociální pedagog pomoci.

- **Kompetence reflexe vlastní činnosti** zahrnuje sebeanalýzu a schopnost umět na základě práce s klienty změnit své chování, přístupy a metody práce apod.

Bakošová (2005, s. 181) pak rozděluje profesní kompetence sociálního pedagoga do pěti kategorií a popisuje je podrobněji, než Walterová:

1. **Výchovně vzdělávací kompetenci** popisuje Bakošová (2005, s. 181) jako schopnost zvolit správný přístup a vést rozhovor. Dále sem zahrnuje účast na vědeckovýzkumné činnosti, tvorbu teorie sociální pedagogiky, řešení výzkumných projektů a také tvorbu vzdělávacích projektů jak pro jednotlivce, tak pro skupiny, komunity, rodiče, děti apod.
2. **Poradenská kompetence** dle Bakošové (2005, s. 182-183) znamená, že sociální pedagog by měl být aktivně naslouchajícím profesionálem se schopností empatie, efektivní komunikace a schopností řídit rozhovor. V rámci poradenství by pak neměl sociální pedagog navrhnout pouze jedno řešení, ale více možných alternativ.
3. **Preventivní kompetence** – v rámci této kompetence zasahuje uplatnění sociálního pedagoga do oblastí primární (organizování nejrůznějších aktivit) a sekundární prevence (práce s rizikovými skupinami či jedinci). (Bakošová, 2005, s. 183)
4. **Manažerská kompetence** znamená, že sociální pedagog dokáže poskytnout pomoc tomu, kdo ji potřebuje. Z toho důvodu by měl umět spolupracovat s jinými odborníky a institucemi. (Bakošová, cit. dle Procházka, 2012, s. 80)
5. **Reedukační (převýchovná) kompetence** zahrnuje schopnost sociálního pedagoga být jedinci oporou, zasáhnout a cíleně pomoci. Převýchova je časově velice náročná a proto s tou profesní kompetencí velmi úzce souvisí kompetence osobnostní, zejména tedy trpělivost, pevná vůle, důvěra, ale také důslednost. (Bakošová, 2005, s. 182)

Kraus (2008, s. 200) dělí kompetence obecně do tří oblastí – oblast vědomostí, kterou dále rozděluje na vědomosti širšího základu (obecná pedagogika, psychologie, sociologie, biologie člověka, sociální politika, sociální práce, právo) a na speciální znalosti (sociální pedagogika, metody sociálně výchovné práce, pedagogika volného času, speciální pedagogika), oblast dovedností (vedení dokumentace, využívání metod prevence a terapie, tvorba projektů, apod.) a oblast vlastností osobností (osobnostní kompetence).

Vašutová (cit. dle Procházka, 2012, s. 77-78) zahrnuje do **osobnostních kompetencí** např. psychickou odolnost a fyzickou zdatnost, schopnost empatie, toleranci, osobní postoje,

dovednosti – např. kritické myšlení či řešení problémů, osobní vlastnosti a hodnotovou orientaci. Tím se shoduje s Krausem (2008, s. 200), který navíc uvádí, že dalšími specifickými požadavky na psychiku sociálního pedagoga rozumíme také vnímavost, celkovou vyrovnanost, schopnost sebekontroly a také emocionální stabilitu. Za velice důležité Kraus také považuje morální požadavky a vlastnosti, které se projevují při práci s klientem. Kromě již zmíněné empatie je to např. vlídnost a trpělivost. „Sociální pedagog se neobejde bez kreativity, originality a celkové aktivity.“ (Kraus, 2008, s. 200)

Procházka (2012, s. 78) však upozorňuje na to, že zvládání všech těchto osobnostních kompetencí je celoživotní záležitostí. Stejně jako jiné profese, i profese sociálního pedagoga s sebou přináší také důsledky výkonu této práce. Ty si přiblížíme v následující kapitole.

2.2 Možné dopady výkonu profese na sociálního pedagoga

Dříve, než si přiblížíme možné důsledky práce sociálního pedagoga, je nutné přiblížit si také podmínky pro výkon této profese. Ty jsou dle Krause (2008, s. 201-202) dvě - materiálního a sociálně-psychického charakteru. Podmínky materiální zahrnují prostory a vybavení těchto prostor tak, aby v nich bylo možné realizovat činnosti sociálního pedagoga. „Bez materiálního vybavení není možné provádět např. zájmovou činnost, klubovou činnost, specifické prostory také potřebuje např. sociální asistent, vychovatel v domově mládeže či ve výchovném ústavu k individuálnímu působení.“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 37)

Podmínky charakteru sociálně-psychického pak zahrnují dobré interpersonální vztahy, odpovídající způsob řízení či pracovní režim, avšak profese se vyznačuje zejména nepravidelnou pracovní dobou. (Kraus, 2008, s. 202)

Zde nastává riziko prvního dopadu na sociálního pedagoga. Nepravidelná pracovní doba má totiž negativní vliv na životní rytmus, zejména v případech, kdy si profese sociálního pedagoga vyžaduje práci přes čas a v některých případech také v noci (např. u vychovatelů). To se pak může projevovat nejen únavou a tedy i snížením produktivity, ale také podrážděním nervového systému. (Kraus, Poláčková, 2001, s. 37)

Dalším možným dopadem je únava, nikoliv však fyzická nebo psychická, nýbrž únava sociálního charakteru. Ta vyplývá zejména z neustálého kontaktu s lidmi a nepřetržité komunikace s nimi. To se však může promítat v osobním a rodinném životě pracovníka, kdy

se podstatně zvyšuje riziko potřeby izolovat se a uniknout dalším kontaktům i přes to, že se jedná o členy rodiny. (Kraus, Poláčková, 2001, s. 37)

Dopady se však nemusí projevovat pouze v sociální oblasti. Dalším rizikovým faktorem profese je v některých případech přímý styk s infekcí. Kromě toho je také velmi často zatěžováno hlasové ústrojí, avšak jeho poškození lze považovat za typickou nemoc z povolání. (Kraus, 2008, s. 202)

Stres lze také považovat za rizikový faktor této profese. Je tomu tak zejména proto, že práce sociálního pedagoga postrádá zřetelná kritéria hodnocení, což má jednoznačně negativní dopad na psychiku jedince. Velmi často tyto stresové situace vedou k pesimismu či dokonce k pocitům marnosti. (Kraus, Poláčková, 2001, s. 38)

Jak tvrdí Kraus (2008, s. 203), důsledkem těchto negativních faktorů může být tzv. syndrom vyhoření. Maroon (2012, s. 15) pak uvádí, že existují dvě pojetí syndromu vyhoření. Z pohledu klinické psychologie (Freudenberger, 1974, cit. dle Maroon, 2012, s. 15) lze vyhoření chápat jako vyhoření vnitřních duševních reakcí. V sociální psychologii (Maslachová, 1982, cit. dle Maroon, 2012, s. 15) je syndrom vyhoření chápán jako důsledek působení vnějších vlivů, zejména pak práce a pracovního prostředí. Stock (2010, s. 14) tvrdí, že je syndrom vyhoření doprovázen celou řadou příznaků a právě z tohoto důvodu není jednoduché tento jev odhalit hned na začátku. Za hlavní příznaky pak můžeme považovat zejména vyčerpání (emoční i fyzické) a s tím související pokles výkonnosti. Třetím příznakem je odcizení, jež se projevuje zejména lhostejným postojem k práci a ke svému okolí. (Stock, 2010, s. 19-23)

Kraus a Poláčková jsou ale přesvědčeni (2001, s. 38), že by se mnoho těchto negativních dopadů dalo vyvážit optimálním využíváním vlastního volného času. Vzhledem k velkému psychickému zatížení sociálních pedagogů by bylo správné provozovat zejména pohybové aktivity. Jak autoři dále uvádějí, z výzkumů vyplývá, že vlastní volný čas sociální pedagogové tráví spíše konzumním způsobem, tedy pasivně.

2.3 Sociální pedagog v praxi

Ačkoliv jsou prozatím veškeré snahy o přesné vymezení této profese marné, sociální pedagogové nachází uplatnění v nejrůznějších typech rezortů a zařízení i přes to, že nevykonávají práci pod označením sociální pedagog. Jak uvádí Potměšilová (2013, s. 15), v katalogu prací sice pojem sociální pedagog chybí, avšak v současné české legislativě je studium sociální pedagogiky uvedeno jako odpovídající vzdělání pro některá povolání. V zákoně o pedagogických pracovnících je studium sociální pedagogiky dostačující kvalifikací pro výkon práce vychovatele, pedagoga volného času či asistenta pedagoga. Zákon o sociálních službách pak vidí sociální pedagogiku jako dostačující pro práci sociálního pracovníka.

Dle zákona o pedagogických pracovnících č. 563/ 2004 Sb. (ČESKO, 2004a, §16, odst. 2, písm. a) získává **vychovatel** kvalifikaci vysokoškolským vzděláním v oblasti pedagogických věd, které se zaměřují na speciální nebo sociální pedagogiku. Dále vychovatel vykonává přímou pedagogickou činnost ve školském výchovném a ubytovacím zařízení (nebo v jeho část zřízené pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami). Uplatnit se také může ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy či ve střediscích výchovné péče.

Dalším možným uplatněním sociálního pedagoga je dle současné legislativy (ČESKO, 2004a, § 17) **pedagog volného času**. Ten vykonává přímou pedagogickou činnost v zájmovém vzdělávání ve školách a školských zařízeních. Odbornou kvalifikaci pak získává na základě vzdělání v oblasti pedagogických věd, tedy také sociální pedagogiky.

Zákon o pedagogických pracovnících dále umožňuje absolventům sociální pedagogiky pracovat jako **asistent pedagoga**, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve třídě, kde se vzdělávají děti či žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. Dále se může asistent pedagoga uplatnit ve škole, která zajišťuje vzdělávání dětí a žáků formou individuální integrace. Mimo to může asistent pedagoga vykonávat činnost, která spočívá v pomocných výchovných pracích ve škole nebo školském zařízení pro zájmové vzdělávání, dále ve školském výchovném a ubytovacím zařízení, ve školském zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy či dokonce ve školském zařízení, jež se zaměřuje na preventivně výchovnou péči. (ČESKO, 2004a, §20, odst. 1 a 2)

Dalším zákonem, který umožňuje uplatnění sociálního pedagoga, je zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách. Také zde je studium sociální pedagogiky dostačující kvalifikací,

tentokrát pro profesi **sociálního pracovníka**. Ten vykonává sociální šetření a zabezpečuje sociální agendy (včetně řešení sociálně právních problémů) v zařízeních služeb sociální péče. Dále provádí sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti a odborné činnosti v zařízeních, které poskytují služby sociální prevence. Mimo to vykonává také depistážní činnosti, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství, sociální rehabilitaci, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb. (ČESKO, 2006, §109)

Také Kraus (2008, s. 205) popisuje možnosti uplatnění sociálních pedagogů. Tyto možnosti člení do několika rezortů:

- **Rezort školství, mládeže a tělovýchovy**, v rámci kterého se sociální pedagog může uplatnit ve školních klubech, školních družinách, domovech mládeže, domech dětí a mládeže a dalších střediscích volného času, dále v dětských domovech, v institucích výchovného poradenství či systémech preventivní výchovné péče.
- **Rezort spravedlnosti**, ve kterém sociální pedagogika zasahuje do oblasti penitenciární a postpenitenciární péče. Absolvent tohoto oboru se tedy může uplatnit jako vychovatel v nápravných zařízeních a věznicích nebo jako pracovník probační a mediační služby.
- **Rezort práce a sociálních věcí**, kde se sociální pedagogové uplatňují zejména jako sociální asistenti, sociální kurátoři pro mládež, v ústavech sociální péče nebo institucích sociálně výchovné péče.
- **Rezort vnitra** pak umožňuje sociálním pedagogům vykonávat práci v utečenec-kých táborech, v okrskové službě nebo v rámci prevence kriminality.

Další oblastí, do které spadá práce sociálního pedagoga, je oblast církevních, společenských a neziskových organizací – tedy instituce péče o mládež, nadace, humanitární a charitativní instituce, apod. (Kraus, 2008, s. 205)

Kromě již výše uvedených oblastí se však práce sociálního pedagoga dotýká také oblasti zdravotnictví, tedy práce v psychiatrických nemocnicích, rehabilitační instituce nebo kontaktní centra (např. protidrogová, protialkoholní apod.). (Kraus, Poláčková, 2001, s. 39)

Uplatnění sociálního pedagoga je opravdu velice široké a záběr věkových kategorií, se kterými může sociální pedagog pracovat, je taktéž velmi rozmanitý. Doufejme, že snahy a úsilí začlenit sociálního pedagoga do katalogu prací budou probíhat i nadále a jednou se toto povolání objeví v katalogu prací.

3 OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

Dnešní společnost používá velký počet výrazů k označení osob s postižením. Tím nejčastějším bývá osoba se zdravotním postižením, avšak ne vždy je toto spojení používáno správně. Za cíl této kapitoly si tedy klademe vymezení tohoto pojmu z co nejvíce zdrojů a objasnění toho, co zdravotní postižení znamená.

Začneme z legislativního hlediska. Školský zákon za účelem definovat tzv. speciální vzdělávací potřeby vymezuje zdravotní postižení (ČESKO, 2004b, §16, odst. 2) jako postižení tělesné, mentální, zrakové, sluchové, souběžné postižení více vadami, vady řeči, autismus a vývojové poruchy chování nebo učení. Zákon o zaměstnanosti pak definuje osoby se zdravotním postižením (ČESKO, 2004c, §67, odst. 2) jakožto fyzické osoby, které jsou orgánem sociálního zabezpečení uznány jako osoby invalidní v prvním, druhém nebo třetím stupni nebo jako osoby zdravotně znevýhodněné. Toto rozdělení lépe popisují Fisher a Škoda (2008, s. 33), kteří se odkazují na zákon o zaměstnanosti a podle stupně zdravotního postižení rozdělují občany pro účely uplatnění na trhu práce do tří kategorií :

- Osoba zdravotně znevýhodněná,
- Osoba se zdravotním postižením,
- Osoba s těžším zdravotním postižením.

Nyní je na místě vysvětlit odlišnosti v pojmech osoba zdravotně znevýhodněná a osoba se zdravotním postižením. Rozdíl mezi osobou zdravotně postiženou a zdravotně znevýhodněnou spočívá v tom, že zákon (ČESKO, 2004c, §67, odst. 3) pokládá osobu se zdravotním znevýhodněním za osobu se zachovanou schopností vykonávat soustavné zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, avšak schopnosti této osoby zůstat pracovně začleněna jsou podstatně omezeny z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu. Tím se rozumí takový zdravotní stav, který má dle lékařů trvat déle než jeden rok a zároveň omezuje tělesné, smyslové či duševní schopnosti, na základě čehož je také snížena možnost pracovního uplatnění. (ČESKO, 2004c, §67, odst. 4) Je však důležité zmínit, že ten, kdo je osobou zdravotně postiženou nemůže být zároveň osobou zdravotně znevýhodněnou a naopak. Na základě předchozího legislativního vymezení tedy můžeme hlavní rozdíl chápat v pracovní schopnosti. Mezitím, co osoba zdravotně znevýhodněná má schopnost pracovat zachovanu, byť omezeně, osoba zdravotně postižená již touto schopností nedisponuje.

Autoři se však shodují, že objasnit obecně pojem zdravotní postižení není snadné. Dodnes totiž neexistuje přesná definice tohoto typu postižení. Krhutová (2013, s. 21) tvrdí, že je

důležité hned na začátku definovat pojem **postižení** – tedy že někoho něco postihlo. Z pojmu zdravotní postižení pak autorka odvozuje jednoduchou definici – osoba se zdravotním postižením je ta, kterou postihla porucha zdraví. Šířeji pojem postižení definuje Slowík (2007, s. 27): „Postižení znamená omezení nebo ztrátu schopnosti vykonávat činnost způsobem nebo v rozsahu, který je pro člověka považován za normální.“

Také Matoušek (2010, s. 91) definuje postižení jako problémy, které se týkají tělesných funkcí a tělesných struktur. Zároveň tvrdí, že tyto problémy mohou být příčinou omezení v činnostech a ve společenských aktivitách.

Pipeková a Vítková (2010, s. 111) uvádějí, že v pedagogickém smyslu je za jedince s postižením považován ten, kdo je v učení, komunikaci a řeči, sociálním chování či psychomotorických schopnostech omezen natolik, že je jeho spoluúčast na společenském životě podstatně snížena. Dále tyto autorky tvrdí, že každé postižení vychází z určitého omezení, např. zraku, sluchu, řeči, podpůrných a pohybových funkcí, inteligence nebo emocionality, avšak velmi často se objevují kombinace postižení.

Dalším autorem zabývajícím se problematikou zdravotního postižení je Novosad (2009, s. 16), který však také uvádí, že se pojem zdravotní postižení ukazuje čím dál více jako nevýstižný. Jak sám autor totiž tvrdí, lidské zdraví je v první řadě spojováno s nemocí nebo poruchou, avšak příčiny a důsledky poškození určité oblasti lidské existence jsou věcí druhou. (Novosad, 2009, s. 16)

S odkazem na terminologie světové zdravotnické organizace WHO označuje Slowík (2007, s. 99) jako zdravotní postižení dlouhodobé nebo trvalé omezení možností jedince vykonávat běžné činnosti každodenního života.

Z těchto definic tak můžeme zdravotní postižení chápat jako takový stav jedince, kdy je člověk nějakým způsobem omezen ve vykonávání, pro ostatní jedince normálních, činností. Zároveň však tento stav nemůžeme spojovat přímo s nemocí, tedy že je osoba se zdravotním postižením nakažena infekcí, jak tomu velmi často v řadách laické veřejnosti bývá. Je důležité se ohlížet také na příčiny zdravotního postižení na místě prvním, na místě druhém pak na dopady na jedince.

Michalík (2011, s. 186) pak podrobněji uvádí, že se v současné době za zdravotní postižení považuje „dlouhodobý nebo trvalý stav, jenž je charakteristický orgánovou či funkční poruchou, kterou již nelze veškerou léčebnou péčí zcela odstranit nebo alespoň významně zmírnit.“

Dále Michalík (2011, s. 34) tvrdí, že se dá zdravotní postižení klasifikovat do následujících kategorií:

1. **Tělesné postižení** - Za osobu s tělesným (lokomočním, pohybovým) postižením lze považovat osobu s poruchami hybnosti. Tento typ postižení také znamená znemožnění pohybu a dysfunkci motorické koordinace. Příčinou tělesného postižení je poškození, vývojová vada nebo funkční porucha nosného a hybného aparátu či amputace, příp. deformace, části motorického systému. (Michalík, 2011, s. 186-187)
Slowík (2007, s. 99) rozděluje tělesné postižení dle několika kritérií. Podle typu dělí tento typ postižení na postižení hybnosti, dlouhodobá onemocnění či zdravotní oslabení. Podle doby vzniku rozlišuje tělesné postižení na vrozené (např. vrozené vady lebky, dětská mozková obrna, rozštěpy lebky, rtů, páteře apod.) a získané (následkem nemoci nebo úrazu). Michalík (2011, s. 190-197) rozděluje tělesné postižení na kardiovaskulární onemocnění, onemocnění plic a dýchacích cest, poruchy imunity, poruchy metabolických procesů, nádorová onemocnění, epilepsie, kožní onemocnění.
2. **Mentální postižení** můžeme definovat jako „postižení v důsledku trvalého závažného organického nebo funkčního poškození mozku.“ (Slowík, 2007, s. 110) K tomuto pojmu se vztahuje pojem mentální retardace (opoždění mysli). Tu lze definovat jako vývojovou duševní poruchu se sníženou inteligencí, která se projevuje zejména snížením poznávacích, řečových, pohybových a sociálních schopností. (Michalík, 2011, s. 115). Podle výše inteligenčního kvocientu (IQ) lze mentální postižení klasifikovat do šesti kategorií (Slowík, 2007, s. 114):
 - Lehká mentální retardace – hodnota IQ se pohybuje v rozmezí 50 – 69.
 - Středně těžká mentální retardace – výše IQ dosahuje hodnot 35 – 49.
 - Těžká mentální retardace – se projevuje IQ v rozmezí 20 – 34.
 - Hluboká mentální retardace – hodnota IQ je nižší, než 20
 - Jiná mentální retardace – je kategorie používaná v případě, že stanovit stupeň intelektové retardace není snadné nebo je zcela nemožné.
 - Nespecifikovaná mentální retardace – je kategorie, která se užívá při diagnostice případů. Zároveň je prokázána přítomnost mentální retardace, avšak nemáme k dispozici tolik informací, abychom mohli pacienta zařadit do některé z výše uvedených kategorií.

Příčiny mentální retardace mohou být buď vrozené (genové mutace, chromozomální odchylky) nebo získané (úrazy hlavy, degenerativní onemocnění mozku zejména v perinatálním období). (Slowík, 2007, s. 111-112)

3. **Postižení zraku** je dalším typem zdravotního postižení. Za osobu se zdravotním postižením můžeme podle Slowíka (2007, s. 59) považovat jedince, který „i po optimální korekci má v běžném životě problémy se získáváním a zpracováváním informací zrakovou cestou.“ Stupeň zrakového postižení (Michalík, 2011, s. 276) se pak dělí na lehkou a střední slabozrakost, zbytky zraku a totální slepotu. Při poruše vnímání chybí jedinci schopnost rozpoznávat tvary, rozlišit objekty, vnímat vzdálenost a pohyby nebo také lokalizovat objekty v prostoru. (Michalík, 2011, s. 278) Vady zraku můžeme stejně jako jiné typy postižení dělit na vrozené a získané.
4. **Sluchové postižení** je dle Slowíka (2007, s. 72) „následkem organické nebo funkční vady v kterékoli části sluchového analyzátoru, sluchové dráhy a sluchových center.“ Je také důležité zdůraznit, že vady sluchu mají negativní dopad na komunikační schopnosti osob trpících tímto druhem postižení. Podle stupně sluchové ztráty (vyjádřené v decibelech – dB) můžeme osoby se sluchovým postižením klasifikovat na nedoslýchavé, neslyšící a ohluchlé. Osoby nedoslýchavé pak rozdělujeme na lehce nedoslýchavé, u nichž sluchová ztráta činí 26-40 dB, středně nedoslýchavé, jejichž sluchová ztráta dosahuje hodnot 41-55 dB, středně těžce nedoslýchavé, kdy sluchová ztráta činí 56-70 dB a těžce nedoslýchavé, u kterých je sluchová ztráta 71-91 dB. (Slowík, 2007, s. 74)
5. **Řečové postižení**(narušené komunikační schopnosti) můžeme definovat jako vady a poruchy řeči. Komunikační schopnost může být narušena z několika možných příčin. Dle Slowíka (2007, s. 86) souvisí tento typ postižení velmi často s opožděným vývojem řeči, může však souviset také s organickým poškozením centrální nervové soustavy. Narušená komunikační schopnost však může být také důsledkem sluchového postižení nebo v poškození mluvidel u rozštěpových vad. Poruchy komunikace mohou mimo jiné souviset s psychickými faktory a velký význam má také rodinné prostředí. Vady řeči lze rozdělit do několika kategorií. V nejzákladnějším dělení rozlišujeme centrální vady a poruchy, neurotické vady a poruchy, vady mluvidel, poruchy artikulace, poruchy hlasu a symptomatické vady a poruchy.

K těmto kategoriím je však nutné přiřadit ještě další dvě, které jsou velmi často opomíjeny (Michalík, 2011, s. 34):

- Kombinované postižení – tedy kombinace více typů postižení najednou,
- Civilizační choroby.

Další dělení zdravotního postižení může být dle hloubky postižení. V tomto případě se postižení člení na mírné nebo také lehké, středně těžké a těžké. (Michalík, 2011, s. 34-35)

3.1 Domovy pro osoby se zdravotním postižením

Jak jsme vymezili v předcházející kapitole, zdravotní postižení má nejen mnoho nepřesných definic, ale také mnoho podob. O každého jedince, který je nějakým způsobem znevýhodněn je potřeba se postarat - poskytnout mu péči a pocit bezpečí a jistoty. Od toho existují sociální služby, které se na pomoc zaměřují. Jednou z nich je také služba Domovy pro osoby se zdravotním postižením. Jedná se o zařízení sociálních služeb, které upravuje zákon č.108/2006 Sb., O sociálních službách, konkrétně §48. Tento zákon rozděluje sociální služby na tři druhy – sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Domovy pro osoby se zdravotním postižením spadají do služeb sociální péče, které zákon O sociálních službách definuje v §38 jako služby, které napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost. Zároveň je cílem těchto služeb umožnit klientům zapojit se do běžného života ve společnosti a to v co nejvyšší míře. V případě, že jim jejich stav znemožňuje začlenění do běžného života, je cílem těchto služeb zajistit klientům důstojné prostředí a zacházení. Jak říká zákon, „každý má právo na poskytování služeb sociální péče v nejméně omezujícím prostředí.“ (ČESKO, 2006, §38)

Dle §48, odst. 1 již zmiňovaného zákona, jsou domovy pro osoby se zdravotním postižením definovány jako služba poskytovaná pobytovou formou a to osobám se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Odst. 2 pak určuje, jaké základní činnosti tato služba sociální péče zahrnuje:

- Poskytnutí ubytování,
- Poskytnutí stravy,
- Pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu,
- Pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,

- Výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- Sociálně terapeutické činnosti,
- Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Všechny tyto činnosti pak podrobněji popisuje vyhláška č.505/2006 Sb. Podle §14 se základní činnosti uvedené v zákoně O sociálních službách zajišťují v určitém rozsahu. Poskytnutí ubytování zahrnuje kromě ubytování také úklid, praní, žehlení a drobné opravy ložního a osobního prádla a ošacení. Poskytnutím stravy se rozumí zajištění celodenní stravy, která odpovídá věku, zásadám racionální výživy a potřebám dietního stravování, v minimálním rozsahu 3 hlavních jídel. Tato vyhláška dále upravuje rozsah pomoci při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu. Do této činnosti spadá pomoc s oblékáním a svlékáním (včetně speciálních pomůcek), pomoc při přesunu na lůžko nebo vozík a pomoc při vstávání z lůžka, ulehání, změna poloh, pomoc a podpora při podávání jídla a pití a nakonec pomoc při prostorové orientaci a samostatném pohybu ve vnitřním i vnějším prostoru. Další činností, kterou vyhláška vymezuje – pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu – zahrnuje pomáhání s úkony osobní hygieny, se základní péčí o vlasy a nehty a s používáním WC. Do výchovných, vzdělávacích a aktivizačních činností je zařazena pracovní výchovná činnost spolu s nácvikem a upevněním motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností. Mimo jiné je do této činnosti včleněno vytvoření podmínek pro zajištění přiměřeného vzdělávání či pracovního uplatnění, ale také volnočasové a zájmové aktivity. Co se zprostředkování kontaktu se společenským týče, rozsah úkonů této činnosti je stanoven na podporu a pomoc při využívání běžně dostupných služeb a informačních zdrojů a také na pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách, které podporují sociální začlenění osob. Sociálně terapeutické činnosti (§14, odst. 1, písm. g) jsou „socioterapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob.“ Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí pak dle písm. h znamenají „pomoc při komunikaci vedoucí k uplatňování práv a oprávněných zájmů.“

Sociální služby se rozdělují na služby poskytované bez úhrady a na služby poskytované za úhradu. Jak určuje §73, odst. 1, v domovech pro osoby se zdravotním postižením hradí klient za pobytové služby v tomto typu zařízení za ubytování, stravu a za péči poskytova-

nou ve sjednaném rozsahu. V případě domovů pro osoby se zdravotním postižením se péčí za úhradu rozumí pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, dále výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Výši částky za poskytování ubytování a stravy pak upravuje vyhláška č.505/2006 Sb., v §14, odstavci 2. Za poskytnutí ubytování a činnostmi s tím spojené (včetně provozních nákladů souvisejících s poskytnutím ubytování) je maximální částka 210,- Kč za den, za poskytnutí stravy 75,- Kč za oběd nebo 170,- Kč za celodenní stravu. Tyto částky opět zahrnují náklady na zajištění stravy. Částka na úhradu péče se pak stanovuje dle výše příznačného příspěvku (ČESKO, 2006, §73, odst. 4, písm. a). Je však důležité zmínit, že i přes úhradu sociální služby musí klientovi zůstat alespoň 15% jeho příjmu.

Klienti však při splnění kritérií dle zákona č.108/2006 Sb. mají nárok na získání **příspěvku na péči**. Ten se poskytuje osobám, které jsou závislé na pomoci jiné fyzické osoby a tímto příspěvkem se stát podílí na zajišťování sociálních služeb. (ČESKO, 2006, §7, odst. 1)

Zároveň mají na tento příspěvek nárok osoby, která je z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu odkázána na pomoc jiné fyzické osoby při zvládnání základních životních potřeb podle stupně závislosti. Nárok na tento příspěvek však nemají osoby mladší jednoho roku. (ČESKO, 2006, §7, odst. 2 a 3)

Co se týče posuzování stupně závislosti, zákon rozlišuje deset základních životních potřeb – mobilitu, orientaci, komunikaci, stravování, oblékání a obouvání, tělesnou hygienu, výkon fyziologické potřeby, péči o zdraví (ve vztahu ke konkrétnímu zdravotnímu postižení), osobní aktivity a péči o domácnost (ta se však neposuzuje u osob mladších 18 let). (ČESKO, 2006, §9, odst. 1-3)

Důležité je také vymezit osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby. V tomto případě zákon rozlišuje osoby do 18 let věku a od 18 let věku. Rozlišujeme čtyři stupně závislosti:

- Stupeň 1 – lehká závislost,
- Stupeň 2 – středně těžká závislost,
- Stupeň 3 – těžká závislost,
- Stupeň 4 – úplná závislost.

Zákon také upravuje, kdy se osoba považuje za závislou na pomoci jiné fyzické osoby podle počtu základních životních potřeb, které není osoba schopna zvládat (ČESKO, 2006, §8, odst. 1 a 2). K lepšímu znázornění nám pomůže následující tabulka:

Stupeň závislosti	Počet základních životních potřeb, které není schopna vykonávat osoba do 18 let věku	Počet základních životních potřeb, které není schopna vykonávat osoba od 18 let věku
1 – lehká závislost	3	3 nebo 4
2 – středně těžká závislost	4 nebo 5	5 nebo 6
3 – těžká závislost	6 nebo 7	7 nebo 8
4 – úplná závislost	8 nebo 9 a vyžaduje každodenní mimořádnou péči jiné fyzické osoby	9 nebo 10 a vyžaduje každodenní mimořádnou péči jiné fyzické osoby

Tabulka I: Schopnost zvládat základní životní potřeby (vlastní zpracování)

Od věku osoby a stupně závislosti se pak vyvíjí také výše příspěvku na péči. Pro osoby do 18 let věku činí výše příspěvku měsíčně 3000,- Kč v případě lehké závislosti, 6000,- Kč v případě středně těžké závislosti, 9000,- Kč při těžké závislosti a 12000,- Kč jde-li o úplnou závislost. U osob starších 18 let je výše příspěvku za měsíc 800,- Kč při lehké závislosti, 4000,- Kč v případě středně těžké závislosti, 8000,- Kč jedná-li se o těžkou závislost a v případě úplné závislosti 12000,- Kč. (ČESKO, 2006, §11, odst. 1 a 2)

V domovech pro osoby se zdravotním postižením však může být také vykonávána ústavní výchova nebo předběžné opatření dle zákona č. 109/2002 Sb., O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, avšak s ohledem na specifické potřeby osob se zdravotním postižením.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V této části bakalářské práce se zabýváme kvantitativním výzkumem, který je zaměřen na profesiogram sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Výzkumné šetření bylo realizováno formou dotazníku, který jsme si sami sestavili na základě výzkumného problému a výzkumných otázek. Smyslem tohoto výzkumu je charakteristika povolání sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Jak jsme totiž uvedli v teoretické části této práce, každá charakteristika této profese je prozatím pouze modelová. V následujících podkapitolách si přiblížíme design výzkumného šetření.

4.1 Výzkumný problém a výzkumné otázky

Výzkumným problémem této bakalářské práce je uplatnění sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Pro výzkum v praktické části jsme si zvolili výzkumné otázky. Ty jsou rozděleny na výzkumnou otázku a hlavní a na čtyři výzkumné otázky dílčí. Jako hlavní výzkumnou otázku jsme si zvolili:

- Jaké je uplatnění sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením?

Mezi dílčí výzkumné otázky jsme pak zařadili tyto:

- Jaké pracovní pozice může sociální pedagog zaujmout v domovech pro osoby se zdravotním postižením?
- Jaké pracovní činnosti a úkoly zahrnuje práce sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením?
- Jaká je zodpovědnost sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením?
- Jaké kompetence by měl sociální pedagog zaměstnaný v domovech pro osoby se zdravotním postižením mít?

4.2 Cíle výzkumu

Stejně jako výzkumné otázky, také cíle výzkumu byly rozděleny na cíl hlavní a cíle dílčí. Tyto cíle vyházejí z výzkumných otázek, které jsme si stanovili výše. Za hlavní výzkumný cíl jsme si tedy určili:

- Zjistit možnosti uplatnění sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením.

Dílčí výzkumné cíle pak byly stanoveny takto:

- Zjistit pracovní pozice, které může sociální pedagog vykonávat v domovech pro osoby se zdravotním postižením;
- Stanovit pracovní činnosti, které práce sociálního pedagoga v tomto typu zařízení zahrnuje;
- Zjistit rozsah zodpovědnosti sociálního pedagoga za činnosti vykonávané v domovech pro osoby se zdravotním postižením;
- Určit požadavky na sociálního pedagoga, který vykonává profesi v domovech pro osoby se zdravotním postižením.

4.3 Výzkumný soubor

Do výzkumného souboru jsme vybrali personalisty a vedoucí pracovníky domovů pro osoby se zdravotním postižením z celé České republiky. Respondenty jsme vybírali náhodným způsobem pomocí databáze z registru poskytovatelů sociálních služeb ČR (www.iregistr.mpsv.cz). Registr poskytovatelů sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) zahrnuje veškeré dostupné informace o zařízeních, jež jsou registrovány jako konkrétní typ služby dle zákona č. 108/2006 Sb., O sociálních službách. Nalezneme zde zejména název a typ sociální služby, formu jejího poskytování, cílovou skupinu klientů, adresu a kontakt, příp. kontakty na odpovědného pracovníka. V tomto registru jsme vyhledali konkrétní typ zařízení, v našem případě tedy domovy pro osoby se zdravotním postižením, které jsou registrovány dle zákona č. 108/2006 Sb., O sociálních službách. Vyhledávání bylo nastaveno na celou Českou republiku. Celkem těmto parametrům vyhovovalo 213 služeb registrovaných jako domovy pro osoby se zdravotním postižením. Na základě seznamu z registru MPSV jsme si vypsali jednotlivá zařízení a následně

náhodně vylosovali 150 respondentů, kteří se zúčastní výzkumného šetření. Losování proběhlo formou „losování z klobouku“.

4.4 Metody získávání dat

K získávání dat jsme se rozhodli pro metodu dotazníkového šetření. Dotazník jsme vypracovali na základě stanovených výzkumných otázek. Vzhledem k tomu, že zaměření výzkumu bylo celorepublikové, rozhodli jsme se umístit dotazník na internet. To také zaručilo anonymitu respondentů. Konkrétně jsme dotazník umístili na www.survio.com, kde dotazníkové šetření probíhalo pomocí internetové online aplikace. Velkou výhodou internetového výzkumu je zejména jeho časová nenáročnost a také možnost sledovat průběžné výsledky bez nutnosti jakéhokoliv počítání. Další výhodou je také jednoduchost distribuce online dotazníku. V našem případě byl dotazník odesílán e-mailem formou přímého odkazu na dotazník, díky čemuž byly náklady na distribuci nulové. Za nevýhodu online dotazníkového šetření můžeme považovat hlavně nízkou kontrolu návratnosti. Vzhledem k tomu, že byl dotazník koncipován jako anonymní, nebylo možné zpětně dohledat, který z oslovených respondentů se výzkumného šetření zúčastnil a který nikoliv. Nebylo proto možné v případě nízké návratnosti oslovit znovu ty respondenty, kteří dotazník nevyplnili.

Před samotnou distribucí dotazníku proběhl předvýzkum. První verze dotazníku byla rozeslána přibližně 20 respondentům. Na základě jejich odpovědí byl dotazník v některých svých položkách upraven. V předvýzkumu se totiž velmi často objevovala odpověď typu „sociální pedagog v našem zařízení nepracuje/není zaměstnán“. Na základě těchto odpovědí jsme si uvědomili, že jsou některé otázky špatně koncipovány – např. samotný pojem sociální pedagog někteří respondenti pochopili jako profesi samotnou. Vzhledem k tomu, že je v literatuře uváděno, že je tato profese modelová a není zařazena do katalogu prací, rozhodli jsme se u otázky č. 4 slovní spojení „sociální pedagog“ nahradit spojením „absolvent sociální pedagogiky (dále jen sociální pedagog)“. Tato změna snížila počet responsí typu „nezaměstnáváme sociálního pedagoga“, avšak zcela zamezit výskytu této odpovědi nebylo možné. Vrácené dotazníky z předvýzkumu nebyly započítány do celkového počtu respondentů v samotném výzkumném šetření.

Z celkového počtu 150 oslovených respondentů vyplnila dotazník téměř polovina z nich, přesněji 74 respondentů. Dle údajů získaných z webových stránek www.survio.com dotaz-

ník navštívilo celkem 168 osob. Předpokládáme tedy, že někteří námi oslovení respondenti se k dotazníku vrátili později. Z tohoto celkového počtu návštěv byl dotazník dokončen celkem 74 krát - návratnost dotazníku tedy činila 44%. Průměrný čas vyplňování dotazníku byl v rozmezí 5-10 minut. Dotazník obsahoval pět otázek otevřených, tři uzavřené, jednu otázku polouzavřenou a dvě otázky škálového typu. Celkový počet otázek byl 11, přičemž devět z nich bylo povinných, dvě byly nepovinné. Dotazník obsahoval také otázky zaměřené na získání informací o zařízení – cílová skupina klientů, forma poskytování sociální služby a věková kategorie klientů, s níž zařízení pracuje. Konkrétně se jednalo o otázky v dotazníku č. 1-3. Cílem těchto otázek bylo zjistit, s jakým typem postižení tato zařízení nejčastěji pracují a také s jakou věkovou kategorií se v domovech pro osoby se zdravotním postižením setkáme nejčastěji. Charakter těchto otázek tedy můžeme považovat pouze za informativní. Otázky č. 4-9 pak již byly zaměřeny na samotné uplatnění sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením, přičemž otázky č. 8-9 byly s výběrem odpovědí ze škály čísel 1-5. Poslední dvě otázky v dotazníku pak byly nepovinné a do dotazníku byly zařazeny zejména z toho důvodu, aby měli respondenti v případě potřeby možnost vyjádřit se ke škálovým otázkám a následně k celému dotazníku.

4.5 Metody analýzy dat

Pro zpracování dat získaných dotazníkovým šetřením jsme zvolili čárkovací metodu. U některých otázek pak bylo nezbytné pracovat s výpočtem hodnoty modus. Ten definuje Chráška (2007, s. 50) jako hodnotu, která se nejčastěji vyskytuje v daném souboru a je tak přijat jako hodnota s nejvyšší četností. Vzhledem k tomu, že nám z našich výzkumných otázek nevyplývá žádná hypotéza, zpracovávali jsme získaná data do tabulek a grafů pomocí programu Microsoft Excel 2010. K popisu dat jsme zvolili deskriptivní formu popisu.

5 ANALÝZA DAT

V následujících podkapitolách se budeme věnovat analýze a interpretaci dat, která jsme získali formou dotazníkového šetření. Dotazník s názvem „Profesiogram sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením“ byl sestaven v online podobě na stránkách www.surveio.com a sběr dat probíhal v době od 15. března do 10. dubna 2015.

5.1 Otázky informativního charakteru

Tato kapitola nabízí stručný přehled získaných údajů o zařízení. Na základě výpisu z registru poskytovatelů sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) nás zajímalo, jaká je klientela domovů pro osoby se zdravotním postižením – tedy s jakým typem postižení a jakou věkovou kategorií se v tomto zařízení můžeme setkat nejčastěji. V tomto registru se také objevovala kombinace forem poskytování sociální služby. Jak bylo zmíněno v teoretické části (kapitola 3.1), domovy pro osoby se zdravotním postižením jsou poskytovány pobytovou formou. Na základě registru se nám však podařilo zjistit, že se tato forma kombinuje také se zbylými dvěma – ambulantní a terénní. Do jaké míry tomu tak je jsme chtěli zjistit otázkou v dotazníku č. 2. V následujícím přehledu si shrneme získaná data z otázek v dotazníku č. 1-3.

Otázka v dotazníku č. 1: Jaká je cílová skupina klientů, s níž Vaše zařízení pracuje?

Na tuto otázku měli respondenti na výběr z šesti odpovědí, přičemž mohli zvolit více než jednu odpověď. Tyto možnosti byly sestaveny jednak na základě teoretické části této práce (s. 31- klasifikace zdravotního postižení dle Michalíka, 2011, s. 34) a také na základě informací získaných z registru poskytovatelů sociálních služeb MPSV. Výskyt odpovědí jsme zaznamenali do následující tabulky:

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
Osoby s mentálním postižením	44	59,5%
Osoby s tělesným postižením	28	37,8%
Osoby s kombinovaným postižením	30	40,5%
Osoby se zrakovým postižením	11	14,9%
Osoby se sluchovým postižením	10	13,5%
Osoby s jiným postižením	6	8,1%

Tabulka II: Cílová skupina klientů v domovech pro osoby se zdrav. postižením

Z této tabulky nám vyplývá, že nejčastějším typem postižení, se kterým se sociální pedagog v domovech pro osoby se zdravotním postižením může setkat, je postižení mentální (celkem 59,5% respondentů). Velmi často se však v tomto typu zařízení setkáme s osobami s kombinovaným postižením (celkem 40,5% respondentů) nebo s osobami s tělesným postižením (celkem 37,8% respondentů). Dále můžeme na základě této tabulky usoudit, že výskyt zrakového (14,9%), sluchového (13,5%) či jiného (8,1%) postižení není v domovech pro osoby se zdravotním postižením příliš častý.

Otázka v dotazníku č. 2: Jakou formou jsou sociální služby ve Vašem zařízení poskytovány?

Na tuto položku v dotazníku měli respondenti opět na výběr z možností a mohli vybrat více než jednu odpověď. Možnosti odpovědí byly uvedeny na základě existujících forem poskytování sociálních služeb dle zákona č. 108/2006 Sb., O sociálních službách. Také v tomto případě jsme získaná data pro lepší přehlednost zaznamenali do tabulky:

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
Pobytovou	72	97,3%
Ambulantní	19	25,7%
Terénní	4	5,4%

Tabulka III: Formy poskytování služeb v domovech pro osoby se zdrav. postižením

Jak jsme již několikrát zmínili, sociální služba Domovy pro osoby se zdravotním postižením je poskytována pobytovou formou. V registru poskytovatelů sociálních služeb MPSV se pobytová forma objevovala v kombinaci s formou ambulantní a/nebo terénní. Z toho důvodu měli respondenti na výběr z více možností. Nejčastější odpovědí byla odpověď „pobytovou“ (97,3 % respondentů). Z výše uvedené tabulky pak vyplývá, že častěji je pobytová forma kombinována s formou ambulantní (25,7 % respondentů) než s formou terénní (5,4 % respondentů).

Otázka v dotazníku č. 3: Na jakou věkovou kategorii klientů jsou Vaše služby změřeny?

Možnosti odpovědí na tuto otázku byly stanoveny na základě výpisu z registru poskytovatelů sociálních služeb. V informacích o daném typu zařízení byly věkové kategorie klientů rozděleny na děti předškolního věku (1-6 let), mladší děti (7-10 let), starší děti (11-15 let), dorost (16-18 let), mladé dospělé (19-26 let), dospělé (27-64 let), mladší seniory (65-80 let) a starší seniory (nad 80 let). Tyto kategorie jsme tedy použili jako možné odpovědi na tuto položku v dotazníku. Respondenti měli možnost volit více odpovědí najednou. Získaná data opět zaznamenáváme do tabulky:

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
Děti předškolního věku (1-6 let)	14	18,9%
Mladší děti (7-10 let)	20	27,0%
Starší děti (11-15 let)	21	28,4%
Dorost (16-18 let)	24	32,4%
Mladí dospělí (19-26 let)	51	68,9%
Dospělí (27-64 let)	57	77,0%
Mladší senioři (65-80 let)	36	48,6%
Starší senioři (nad 80 let)	19	25,7 %

Tabulka IV: Četnosti věkových kategorií klientů v domovech pro osoby se zdravotním postižením

Ze získaných dat zaznamenaných v tabulce můžeme tvrdit, že v domovech pro osoby se zdravotním postižením jsou nejčastější věkovou kategorií dospělí (celkem 77 % respondentů) a mladí dospělí (68,9 % respondentů). Za třetí nejčastější věkovou kategorií pak můžeme považovat kategorii mladších seniorů (celkem 48,7 % respondentů). V menší míře se v domovech pro osoby se zdravotním postižením pracuje s klienty staršími (odpověď „starší senioři“ – celkem 25,7 % respondentů), ale také mladšími (mladší děti – 27 % respondentů, starší děti – 28,4 % respondentů, dorost – 32,4 % respondentů). Pravděpodobně nejméně se pak můžeme setkat s klienty ve věku od 1 do 6 let – dětmi předškolního věku. Tuto možnost volilo celkem 18,9 % respondentů.

5.2 Popisná analýza dat

V této části se budeme zaměřovat na popis dat získaných dotazníkovým šetřením. Cílem této části je analyzovat odpovědi na otázky v dotazníku č. 4 – 11, které se zaměřovaly na samotné uplatnění sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Tyto položky dotazníku byly zejména otevřeného charakteru a škálového typu. Analýza otevřených položek probíhala rozřazením odpovědí do kódů a pomocí čárkovací metody byly spočítány četnosti jednotlivých kódů. U škálových položek pak byla data analyzována výpočtem nejčastější hodnoty (odpovědi) – modus. Otázky č. 10 a 11 nebyly pro respondenty povinné, proto se u nich absolutní četnost nerovná celkovému počtu respondentů jako tomu je u jiných otázek. V první části si tedy přiblížíme odpovědi na otázky v dotazníku č. 4 – 9, v části druhé se zaměříme na analýzu nepovinných položek (otázky č. 10 – 11).

Otázka v dotazníku č. 4: Na jaké pracovní pozici (příp. pracovních pozicích) může být absolvent sociální pedagogiky (dále jen sociální pedagog) zaměstnán ve Vašem zařízení?

Otázka č. 4 byla první položkou v dotazníku otevřeného typu. Respondenti měli možnost uvést jakýkoliv počet pracovních pozic, na kterých se může sociální pedagog uplatnit. Jak již bylo zmíněno, na základě předvýzkumu bylo spojení „sociální pedagog“ nahrazeno spojením „absolvent sociální pedagogiky“, aby bylo zřejmé, že označením sociální pedagog nemáme na mysli zakotvenou profesi, která prozatím v České republice neexistuje, ale někoho, kdo absolvoval studijní obor Sociální pedagogika. I přes to se v odpovědích na tuto otázku v dotazníku celkem pětkrát objevila věta: „V našem zařízení sociální pedagog nepracuje.“

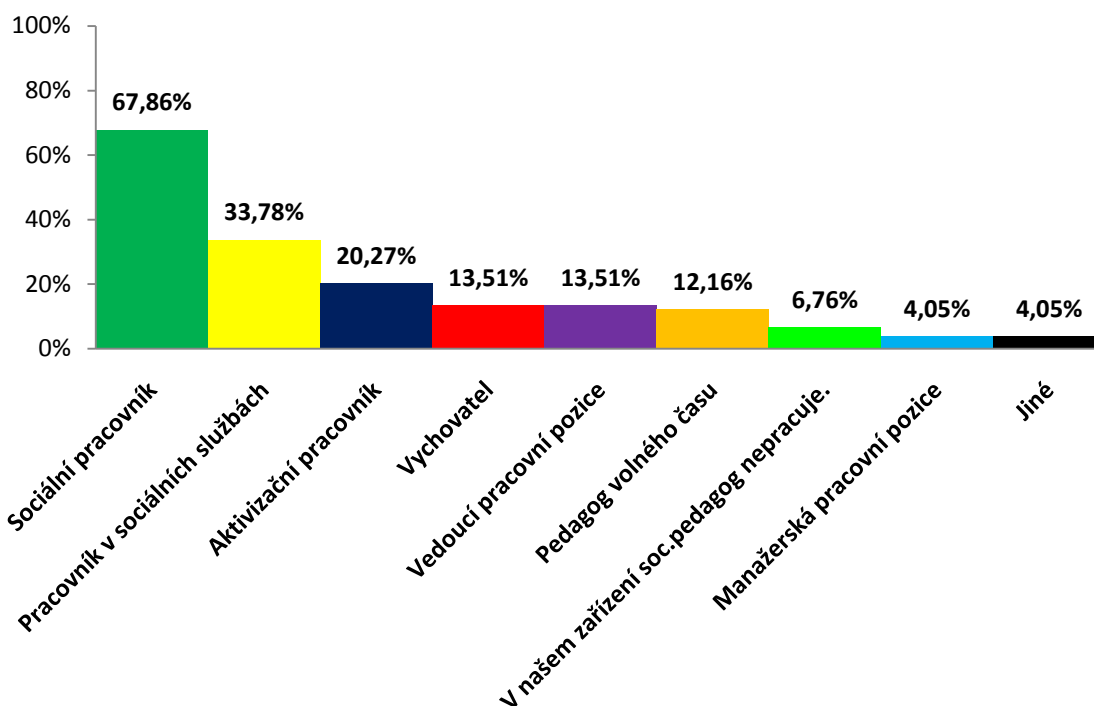
Na základě otevřených odpovědí na tuto položku bylo sestaveno celkem 9 kategorií, které byly nazvány podle profesí, jež se v odpovědích vyskytovaly nejčastěji. Pro usnadnění jsme tyto kategorie a absolutní četnost jejich výskytu zaznamenaly do následující tabulky:

Název kategorie	Absolutní četnost
Sociální pracovník	48
Pracovník v sociálních službách	25
Aktivizační pracovník	15
Vychovatel	10
Pedagog volného času	9
Vedoucí pracovní pozice	10
Manažerská pracovní pozice	3
Jiné	3
V našem zařízení sociální pedagog nepracuje.	5

Tabulka V: Pracovní pozice v domovech pro osoby se zdravotním postižením

Z tabulky č. 5 nám vyplývá, že nejčastějším možným uplatněním absolventa sociální pedagogiky (tedy sociálního pedagoga) je v domovech pro osoby se zdravotním postižením sociální pracovník, pracovník v sociálních službách, aktivizační pracovník či vychovatel. K vyjádření relativních četností těchto zaznamenaných odpovědí nám pomůže následující graf, který nám vyjadřuje procentuální zastoupení respondentů u jednotlivých kódů a jejich sestupné seřazení:

Otázka v dotazníku č. 4

Graf I: Pracovní pozice

Z tohoto grafu nám jasně vyplývá, že téměř 70 % respondentů se shodlo na uplatnění sociálního pedagoga na pozici sociálního pracovníka. Zároveň dalších přibližně 34 % dotázaných vidí obor Sociální pedagogika jako dostatečný pro výkon pracovníka v sociálních službách. K profesi aktivizačního pracovníka se přiklání mírně přes 20 % respondentů. Procentuálně stejně se pak umístila profese vychovatele (13,51 %) a vedoucí pracovní pozice (13,51 %). Pod kódem vedoucí pracovní pozice respondenti nejčastěji uváděli ředitele, zástupce ředitele či vedoucího úseku nebo oddělení v zařízení (např. kreativní dílny, ambulantní služby, apod.). Jako pedagoga volného času by sociálního pedagoga zaměstnalo kolem 12 % respondentů. Na manažerské či jiné pracovní pozici by pak zaměstnalo stejné procento respondentů – manažerské přibližně 4 % a jiné také 4 %. Pod kódem „manažerská pracovní pozice“ pak respondenti uváděli profese typu manažer kvality sociálních služeb nebo pouze manažer. Kód „jiné“ byl vytvořen pro pracovní pozice, které nebylo možné zařadit do jiných kategorií. V kategorii „jiné“ se tak objevily celkem tři odpovědi – pracovník v sociálně terapeutických dílnách, instruktor a asistent sociálního pracovníka. Přibližně 7% respondentů pak uvedlo, že sociální pedagog v jejich zařízení není zaměstnán.

Otázka v dotazníku č. 5: Jaké pracovní činnosti zahrnuje práce sociálního pedagoga ve Vašem zařízení?

Tato položka v dotazníku respondentům dala možnost zvolit více než jednu odpověď. Na výběr měli z celkem sedmi možností, přičemž prvních 6 bylo určeno na základě činností, které definuje zákon O sociálních službách (ČESKO, 2006, §48, odst. 2). Poslední odpověď měla formu možnosti uvést jinou odpověď. Počet absolutních a relativních četností u jednotlivých odpovědí zaznamenává tabulka č. 6:

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost
Pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu	33	44,6 %
Pomoc při osobní hygieně	24	32,4 %
Výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti	52	70,3 %
Pomoc se zprostředkováním kontaktu se společenským prostředím	50	67,6 %
Sociálně terapeutické činnosti	42	56,8 %
Pomoc při obstarávání osobních záležitostí	29	39,2 %
Jiné	15	20,3 %

Tabulka VI: Pracovní činnosti v domovech pro osoby se zdravotním postižením

Na základě odpovědí na tuto otázku můžeme tvrdit, že nejčastější odpovědi byly výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti (celkem 70,3 % respondentů). Další nejčastější odpovědi byla pomoc se zprostředkováním kontaktu se společenským prostředím (67,6 % respondentů). Za velmi častou činnost v domovech pro osoby se zdravotním postižením pak na základě četností v tabulce č. 6 můžeme označit sociálně terapeutické činnosti (56,8 % respondentů) a pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu (44,6 % respondentů). Za možnosti s nejnižší četností odpovědi pak považujeme pomoc při obstarávání osobních záležitostí (39,2 % respondentů) a pomoc při osobní hygieně (32,4 % respondentů). Možnost uvést jinou odpověď zvolilo 15 respondentů z celkového počtu 74 (celkem tedy 20,3 % respondentů). V rámci této odpovědi uváděli respondenti např. poradenství, podporu klientů v rozhodování a uplatňování práv nebo také vedení lidí ve smyslu vedení týmu pracovníků. Celkem 6 respondentů z 15, kteří zvolili možnost „jiné“, však uvedlo, že v jejich zařízení sociální pedagog nepracuje. Také tyto odpovědi jsou v závěrečné interpretaci brány v potaz.

Otázka v dotazníku č. 6: Jaké úkoly zahrnuje práce sociálního pedagoga ve Vašem zařízení?

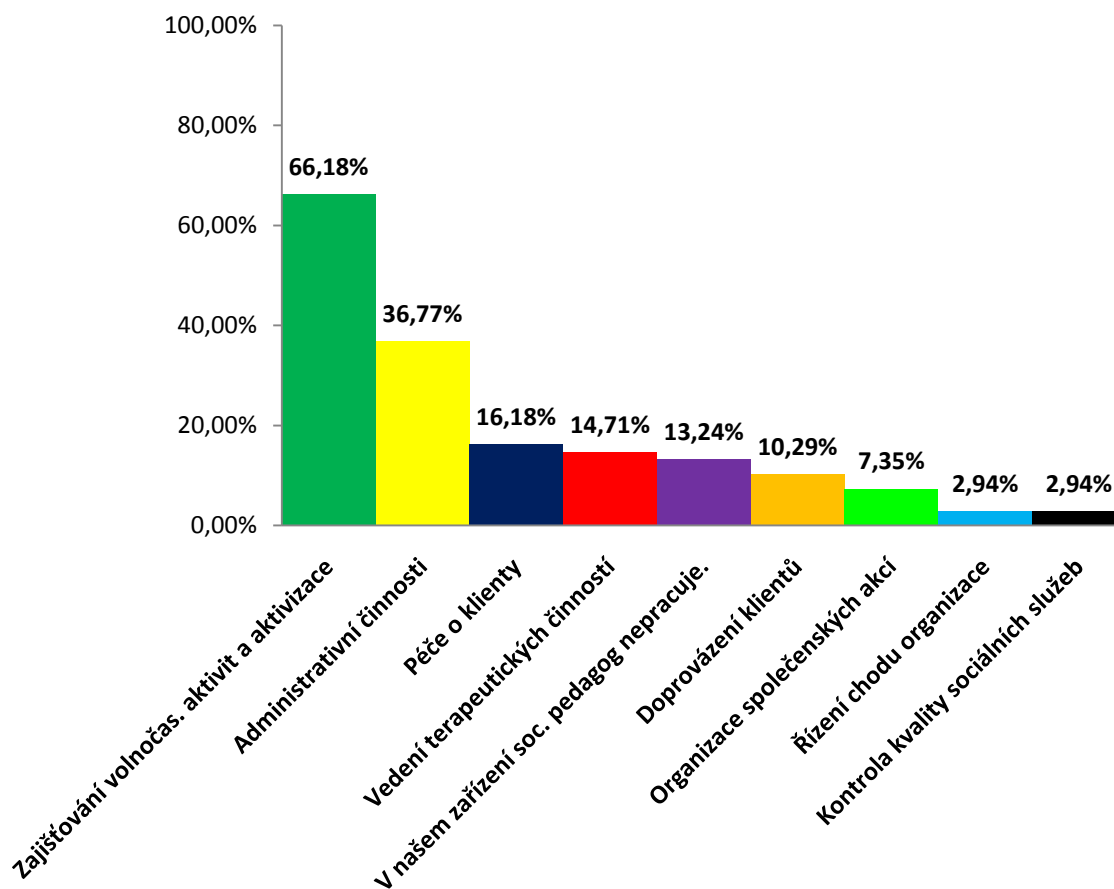
Další otázka otevřeného typu byla zaměřena na úkoly, které jsou v práci sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením zahrnuty. Z celkového počtu 74 responsí bylo vyřazeno 6 odpovědí. Jednalo se o odpovědi typu „podle toho, na jakou pozici by nastoupil“, „viz. odpověď na předcházející otázku“ nebo „viz nahoře“. Tyto odpovědi považujeme za nepřesné, protože neobsahují název konkrétního úkolu. Další odpovědí, která byla vyřazena, je odpověď „vedoucí denního stacionáře“. Tato se objevila celkem dvakrát a vyřazena byla proto, že se nejedná o úkol, ale o název pracovní pozice, na kterou jsme se dotazovali v otázce č. 4. Po tomto vyřazování nám tedy zůstalo celkem 68 responsí, které byly stejně jako v předchozí otevřené otázce rozřazeny do kategorií. Ty jsou značeny v následující tabulce:

Název kategorie	Absolutní četnost
Zajišťování volnočasových aktivit a aktivizace klientů	45
Administrativní činnosti	25
Péče o klienty	11
Doprovázení klientů	7
Organizace společenských akcí	5
Vedení terapeutických činností	10
Řízení chodu organizace	2
Kontrola kvality sociálních služeb	2
V našem zařízení sociální pedagog nepracuje.	9

Tabulka VII: Úkoly v domovech pro osoby se zdravotním postižením

Vyjádření absolutních četností v poměru k počtu respondentů po vyřazení nevhodných odpovědí (celkem 68 respondentů) je zaznamenáno v grafu:

Otázka v dotazníku č. 6

Graf II: Úkoly v domovech pro osoby se zdravotním postižením

Z grafu, jež zobrazuje kategorie řazené sestupně dle relativních četností, vidíme, že mírně přes 66 % respondentů uvedlo, že mezi hlavní úkoly sociálního pedagoga patří zajišťování volnočasových klientů a/nebo aktivizace klientů. Pod touto kategorií jsou zařazeny odpovědi typu „kreativní práce s klienty“, „tvořivá činnost“, „výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti“, „aktivizační činnosti“ apod. V druhé největší míře uváděli respondenti administrativní činnosti (celkem 36,77 % respondentů). Do této kategorie spadají odpovědi týkající se individuálního plánování, vedení potřebné dokumentace či PR aktivity („public relations“ aktivity). Relativní četnost ostatních kategorií byla menší, než 20%. Do kategorie nazvané „péče o klienty“ (16,18 % respondentů) zahrnujeme odpovědi týkající se hygieny a stravování klientů, pomoc klientům v domácnosti nebo nácvik dovedností. Vedení terapeutických činností pak bylo zmíněno celkem desetkrát (celkem asi 15 % respondentů) a do této kategorie na základě uváděných odpovědí spadají zejména činnosti v dílně nebo přímo terapie s klientem. Doprovázením klientů rozumíme doprovod klienta na úřadech a při vyřizování osobních záležitostí. Do této kategorie bylo zařazeno celkem mírně přes 10 % respondentů. Relativní četnost posledních tří kategorií v grafu klesla pod 10 % respondentů. Jedná se o kategorie „organizace společenských akcí“ (přibližně 7 % respondentů), „řízení chodu organizace“ (téměř 3 % respondentů) a „kontrola kvality sociálních služeb“ (taktéž přibližně 3 % dotázaných). Také v odpovědích na tuto otázku se objevila věta „Nezaměstnáváme sociálního pedagoga.“ Pro odpovědi tohoto typu jsme vytvořili samostatnou kategorii. Do té jsme zařadili celkem 9 odpovědí tohoto typu (13 % respondentů).

Otázka v dotazníku č. 7: Za co nese sociální pedagog ve Vašem zařízení zodpovědnost?

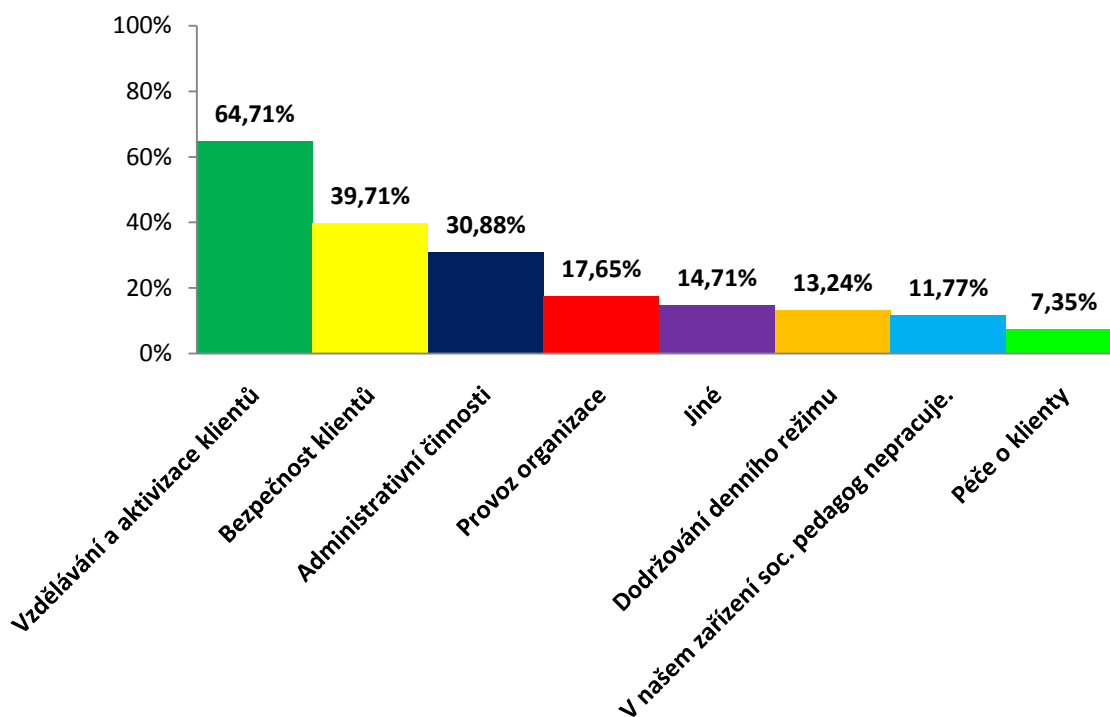
Také tato otázka byla otevřeného typu, ve které měl respondent možnost vyjádřit více odpovědí najednou. Sesbírané odpovědi byly stejně jako u předchozí otázky rozčleněny do celkem osmi kategorií. V tomto případě však bylo také nutné vyřadit některé odpovědi (celkem 6). Znovu se jednalo o neúplné odpovědi (např. „a“ nebo „-“) nebo odpovědi, ze kterých nebylo zřejmé, za co je sociální pedagog zodpovědný – např. „viz. odpověď na předcházející otázku“, „viz. výše“. Celkový počet respondentů na tuto otázku byl tedy 68 namísto původních 74. Do následující tabulky jsme vypsali 8 kategorií a jejich absolutní četnosti:

Název kategorie	Absolutní četnost
Administrativní činnosti	21
Vzdělávání a aktivizace klientů	44
Bezpečnost klientů	27
Péče o klienty	5
Dodržování denního režimu	9
Provoz organizace	12
Jiné	10
V našem zařízení sociální pedagog nepracuje.	8

Tabulka VIII: Zodpovědnost sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením

K lepšímu znázornění relativních četností nám opět poslouží grafické znázornění, které zobrazuje kategorie odpovědí v sestupném pořadí:

Otázka v dotazníku č. 7

Graf III: Zodpovědnost sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením

Výše uvedený graf nám porovnává relativní četnosti respondentů v jednotlivých kategoriích. Je z něj zřejmé, že nejvíce respondentů uvedlo odpověď, která spadá do první kategorie – „vzdělávání a aktivizace klientů“. Tuto kategorii však můžeme rozdělit do dvou podkategorií a to zvlášť na „aktivizaci a aktivní trávení volného času“ a zvlášť na „vzdělávání a rozvoj klientů“. Pro znázornění četností jednotlivých podkategorií použijeme tabulku:

Hlavní kategorie	Podkategorie	Absolutní četnost	Relativní četnost
Vzdělávání a aktivizace klientů	Aktivizace a aktivní trávení volného času	32	47,06 %
	Vzdělávání a rozvoj klientů	12	17,65 %
Σ		44	64,71 %

Tabulka IX: Kategorie „vzdělávání a aktivizace klientů“

Z tabulky tedy vyplývá, že v kategorii „vzdělávání a aktivizace klientů“ mají vyšší podíl odpovědi zařazen do podkategorie „aktivizace a trávení volného času klientů“ – celkem 47 % respondentů. Ze získaných odpovědí můžeme zmínit např. „zodpovědnost za vedení aktivizace“, „příprava aktivit pro práci s uživateli“, „cvičení s klienty“ nebo „vedení dílen“. Druhá podkategorie (přibližně 18 % respondentů) zahrnovala odpovědi týkající se vzdělávání a rozvoje klientů – např. „zodpovědnost za vhodný rozvoj klientů“, „podpora rozvoje klientů“, „vzdělávání klientů“, apod.

Z grafu pak také vyplývá, že je sociální pedagog v domovech pro osoby se zdravotním postižením ve velké míře zodpovědný za bezpečnost klientů (téměř 40 % respondentů). Do této kategorie byly zařazovány odpovědi typu „bezpečnost“, „odpovědnost za klienty při daných činnostech“, „bezpečnost klientů při aktivizaci“, „bezpečnost klientů při doprovázení a při činnostech, které s nimi vykonává“, aj.

Další kategorii, která je v grafu zaznačena jako třetí nejčastěji zmiňovaná, lze také rozdělit na dvě dílčí podkategorie. Do kategorie „administrativní činnosti“ bylo zařazeno celkem 21 odpovědí, což v poměru k 68 respondentům činí necelých 31 % dotázaných. Podkategorie administrativních činností jsou taktéž zaznamenány v následující tabulce:

Hlavní kategorie	Podkategorie	Absolutní četnost	Relativní četnost
Administrativní činnosti	Individuální plány a jejich realizace	16	23,53 %
	Ostatní administrativa	5	7,35 %
Σ		21	30,88 %

Tabulka X: Kategorie „administrativní činnosti“

Z tabulky č. 10 vidíme, že administrativní činnosti se ve větší míře (přibližně 24 % respondentů) týkají individuálního plánování, tedy tvorby a realizace individuálních plánů klientů. V menší míře spadá do administrativy obecně ostatní administrativa (celkem 7,35 % respondentů). Do podkategorie „ostatní administrativa“ byla řazeny odpovědi „zajišťování dokumentace a metodiky“, „zajišťování informací a odborných podkladů“, „sociální agenda“, apod.

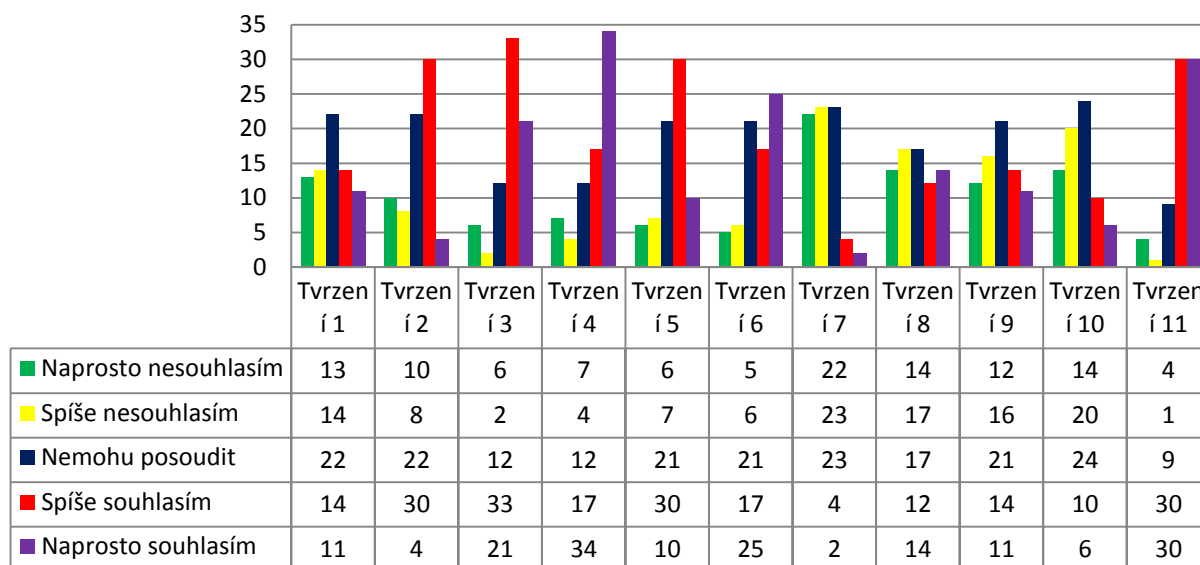
Další kategorie odpovědí, jež jsou patrné z grafického znázornění, nepřesáhly hranici 20 % respondentů. Jednalo se o odpovědi spadající do kategorie s názvem „provoz organizace“. Příkladem odpovědí z této pak mohou být např. „za koncepční činnost organizace“, „za provoz organizace“, „za provoz dílniček“, „zodpovědnost za chod organizace“, „za celkový provoz během dne“, aj. Do skupiny odpovědí „jiné“ (přibližně 15% respondentů) jsme pak zahrnuli response, které nebylo možné zařadit do jiných kategorií. Jednalo se o odpovědi typu „praxe studentů“, „dobrovolnická činnost“, „příprava na začleňování do komunity“ nebo „spolupráce s vnějšími službami“. Mezi nejméně početné skupiny odpovědí patří v grafickém znázornění poslední tři. Kategorie „dodržování denního režimu“ (přibližně 13 % respondentů) zahrnuje zejména odpovědi týkající se denních programů, dodržování určitého denního režimu a kontroly klientů. Odpovědi týkající se péče o klienty, práce s nimi, jejich vedení a také spokojenost jsou zařazeny do kategorie „péče o klienty“ (7,35 % respondentů). Také v této otázce byla identifikována odpověď „sociální pedagog zde nepracuje“ a to celkem osmkrát (necelých 12 % respondentů).

Následující dvě otázky v dotazníku (č. 8 a 9) byly škálového typu. Zároveň to byly poslední dvě povinné položky a jejich cílem bylo zjistit předpoklady a kompetence sociálního

pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením. V obou případech škálových odpovědí byla špatně stanovena střední hodnota (hodnota č. 3). Ta byla nazvána jako „není rozhodující“. To však inklinuje k tomu, že dané tvrzení není důležité, což vyjadřují hodnoty č. 1 („naprosto nesouhlasím“/ „nejméně důležité“) a č. 2 („spíše nesouhlasím“/ „spíše nedůležité“). Tohoto faktu jsme si vědomi a považujeme jej za limit výzkumného šetření i přes to, že na základě analýzy škálových odpovědí je patrné, že respondenti pochopili hodnotu č. 3 „není rozhodující“ jako hodnotu středovou, která by správně měla být nazvána „nemohu posoudit“. Avšak tomu nemuselo tak být ve všech případech a proto se v dalším výzkumném šetření této chybě vyvarujeme. V analýze a interpretaci dat budeme pracovat s opraveným názvem hodnoty – tedy „nemohu posoudit“.

Otázka v dotazníku č. 8: Na vyobrazené škále vyberte, jak s daným výrokiem souhlasíte či nesouhlasíte. (1= naprosto nesouhlasím, 2= spíše nesouhlasím, 3= není rozhodující, 4= spíše souhlasím, 5= naprosto souhlasím)

Otázka v dotazníku č. 8

Graf IV: Předpoklady sociálního pedagoga

K výše uvedenému grafu je důležité vytvořit legendu tvrzení, ke kterým se respondenti na škále vyjadřovali:

Tvrzení 1: *Pro výkon práce v našem zařízení je požadováno střední vzdělání s maturitou.*

Tvrzení 2: *Pro výkon profese v našem zařízení je požadováno vyšší odborné vzdělání.*

Tvrzení 3: *Pro výkon profese v našem zařízení je požadováno vysokoškolské vzdělání zakončené titulem Bc.*

Tvrzení 4: *Pro výkon profese v našem zařízení je požadováno vysokoškolské vzdělání zakončené titulem Mgr.*

Tvrzení 5: *Je nutné, aby měl sociální pedagog před navázáním pracovního poměru s naším zařízením praxi.*

Tvrzení 6: *Pro práci sociálního pedagoga v našem zařízení je nutná znalost práce s počítačem.*

Tvrzení 7: *Pro výkon profese sociálního pedagoga v našem zařízení je nutná znalost cizích jazyků.*

Tvrzení 8: *Pro výkon práce sociálního pedagoga v našem zařízení je potřebný řidičský průkaz.*

Tvrzení 9: *Je nutné, aby měl sociální pedagog absolvovaný zdravotnický kurz.*

Tvrzení 10: *Pro výkon práce je potřebná rekvalifikace.*

Tvrzení 11: *Je nutné, aby sociální pedagog znal oblast legislativy (tj. zákony, vyhlášky, nařízení, apod.).*

Z grafického znázornění je patrné, se kterým tvrzením respondenti souhlasí či nesouhlasí. Jednotlivá tvrzení byla stanovena na základě vzoru profesiogramu, který ve své publikaci uvádí Vronský (2012, s. 184 - 186). Tato tvrzení můžeme rozdělit na dvě části – vzdělání požadované k výkonu profese v domovech pro osoby se zdravotním postižením a další profesní předpoklady. Požadavky na vzdělání jsou zahrnuty ve tvrzeních 1-4. Na základě stanovení hodnoty modus (nejčastěji uváděné odpovědi) je zřejmé, že střední vzdělání s maturitou hodnotí respondenti hodnotou „nemohu posoudit“ (přibližně 30 % respondentů). U dalších tří tvrzení je již zřejmé, jaké požadavky jsou na sociálního pedagoga kladeny. Hodnota modus je stejná jak u tvrzení č. 2, tak u tvrzení č. 3. Vyšší odborné vzdělání a vysokoškolské vzdělání zakončené titulem Bc. (bakalář) považují respondenti za důležité,

přičemž vyšší odborné vzdělání tak hodnotí přibližně 41 % respondentů, vysokoškolské vzdělání zakončené titulem Bc. pak necelých 45 % respondentů. K výroku č. 4 se pak respondenti nejčastěji vyjadřovaly odpovědí „naprosto souhlasím“ (necelých 46 % respondentů).

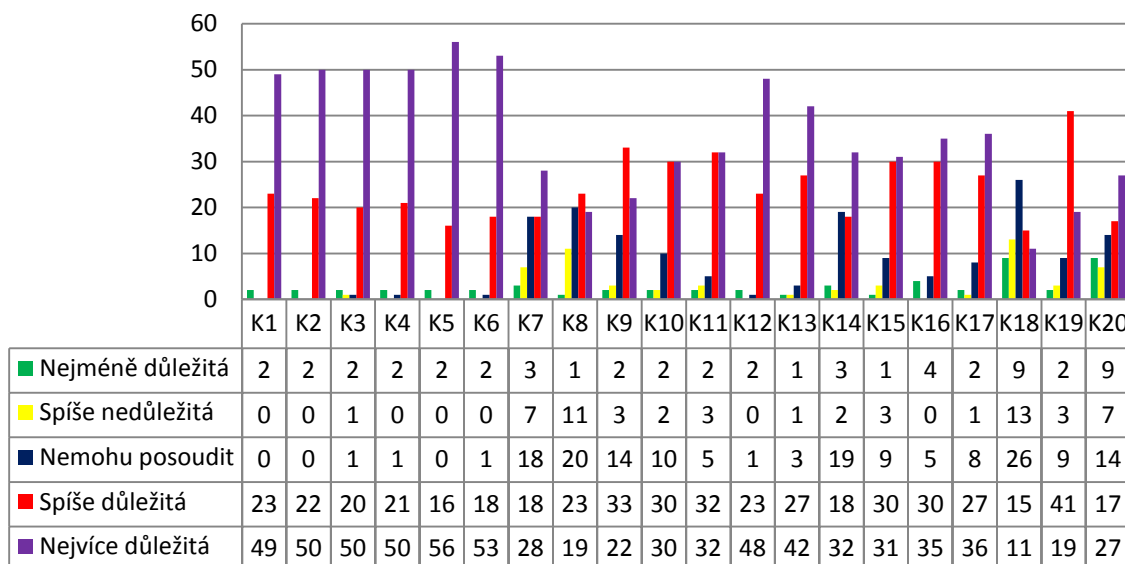
Zbývající tvrzení byla zaměřena na profesní předpoklady sociálního pedagoga. Opět jsme stanovili hodnotu modus, ze které nám vyplývá, že necelých 41 % respondentů spíše souhlasí s tvrzením č. 5 – „je nutné, aby měl sociální pedagog praxi“. Dále nám vyplývá, že u tvrzení č. 6 – „je nutná znalost práce s počítačem“ - je nejčastější hodnotou „naprosto souhlasím“ (přibližně 34 % respondentů). Nejčastěji uváděné odpovědi u výroku č. 7, jež se týká nutnosti znalosti cizích jazyků, pak jsou nejčastější hodnoty dvě – „nemohu posoudit“ (31 % respondentů) a „spíše nesouhlasím“ (taktéž 31 % respondentů). Podobný počet respondentů se také objevuje u hodnoty „naprosto nesouhlasím“ (necelých 30 % respondentů). Téměř shodné jsou výsledky odpovědí na tvrzení č. 8, kdy se respondenti vyjadřovali k nutnosti řidičského průkazu. V tomto případě možnost „nemohu posoudit“ a „spíše nesouhlasím“ označil stejný počet respondentů (u obou necelý 23 % procent). Výroky č. 9 – „je nutný absolvovaný zdravotnický kurz“- a 10 – „je potřebná rekvalifikace“ - se také ztotožňují v odpovědi „nemohu posoudit“, přičemž u výroku č. 9 tuto možnost zvolilo 28,4 % respondentů a u výroku č. 10 pak 32,4 % respondentů. U tvrzení č. 11 se respondenti vyjadřovali k nutnosti znalosti z oblasti legislativy. Zde pak sledujeme dvě nejčastěji uváděné odpovědi, konkrétně „spíše souhlasím“ a „naprosto souhlasím“ (u obou 40,5 % respondentů).

Otázka v dotazníku č. 9: Na vyobrazené škále prosím zaznačte důležitost dané kompetence pro výkon profese ve Vašem zařízení. (1= nejméně důležitá, 2= spíše nedůležitá, 3= není rozhodující, 4= spíše důležitá, 5= nejvíce důležitá)

V této položce dotazníku, jež byla poslední povinnou, respondenti rozhodovali o důležitosti celkem dvaceti nabízených kompetencí. Tyto kompetence jsme vybrali na základě studia literatury a zároveň je hodnotíme jako podstatné pro práci sociálního pedagoga. Cílem této škálové otázky tedy bylo zjistit, zda tomu tak v praxi je či nikoliv a které z nabízených kompetencí námi považovaných za důležité jsou při působení sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením potřebné. Získaná data jsou zaznamenána

v grafu, ve kterém jsou jednotlivé kompetence označeny písmenem „K“ a číslicemi 1 – 20. Seznam takto označených kompetencí uvádíme pod samotným grafickým znázorněním.

Otázka v dotazníku č.9

Graf V: Kompetence sociálního pedagoga

Legenda:

K1: zodpovědnost

K12: trpělivost

K2: aktivní přístup k práci

K13: vlídnost

K3: důvěryhodnost

K14: respekt k etickým pravidlům a morálním normám

K4: komunikační dovednosti

K15: emocionální stabilita

K5: empatie

K16: tvořivost

K6: úcta ke klientovi

K17: odolnost vůči psychické zátěži

K7: schopnost sebereflexe

K18: fyzická zdatnost

K8: otevřenost

K19: organizační kompetence

K9: upřímnost

K20: schopnost navázat a udržet vztah pracovník – klient a dodržovat stanovené hranice

K10: vyrovnanost

K11: schopnost týmové práce

Z grafického znázornění a stanovení hodnoty modus vyplývá, že všechny kompetence kromě fyzické zdatnosti považují respondenti za nejvíce nebo spíše důležitou. Pouze u fyzické zdatnosti byla hodnota modus rovna třem, tedy odpovědi „nemohu posoudit“ (přibližně 35 % respondentů). Hodnota modus pak vykazuje odpověď „nejvíce důležitá“ u těchto kompetencí: zodpovědnost (66,2 %), aktivní přístup k práci (67,6 %), důvěryhodnost (67,6 %), komunikační dovednosti (67,6 %), empatie (75,7 %), úcta ke klientovi (71,6 %), schopnost sebereflexe (37,8 %), trpělivost (64,9 %), vlídnost (56,8 %), respekt k etickým pravidlům a morálním normám (43,2 %), emocionální stabilita (41,9 %), tvořivost (47,3 %), odolnost vůči psychické zátěži (48,7 %) a schopnost navázat a udržet vztah pracovník – klient a dodržovat stanovené hranice (36,5 %). Stejnou hodnotu u odpovědi „spíše důležitá“ a „nejvíce důležitá“ pak modus vykazuje u kompetencí vyrovnanost (40,5 %) a schopnost týmové práce (43,2 %). Odpověď „spíše důležitá“ je pak nejčastější hodnotou (modem) pro otevřenost (31,1 %), upřímnost (44,6 %) a organizační kompetence (55,4 %).

Poslední dvě položky dotazníku byly nepovinné, přičemž otázka č. 10 se dotazovala na další kompetence, které jsou pro práci sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením požadovány a otázka č. 11 sloužila jako prostor pro další komentáře, náměty, připomínky, apod. Obě tyto otázky byly otevřené.

Otázka v dotazníku č. 10: Jaké jsou další požadavky na kompetence a dovednosti sociálního pedagoga?

Možnosti odpovědět na tuto doplňující otázku využilo po vyřazení nevhodných odpovědí celkem 38 respondentů (tedy polovina z celkového počtu). Do analýzy této otázky nebyly zahrnuty odpovědi „nevím“, „a“, „0“ nebo „-“. Stejně jako u předchozích otevřených otázek jsme odpovědi rozdělili do kategorií. Celkem se nám podařilo identifikovat čtyři kategorie nejčastějších odpovědí, které jsou zaznamenány v následující tabulce:

Název kategorie	Absolutní četnost	Relativní četnost
Mlčenlivost	20	52,63 %
Flexibilita	12	31,58 %
Schopnost naslouchat	6	15,79 %
Nekonfliktnost	2	5,26 %

Tabulka XI: Další kompetence sociálního pedagoga

Do kategorií nebyly přiřazovány odpovědi, které se objevovaly v předchozí otázce v dotazníku (otázka č. 9). Jednalo se např. o kreativitu (v předchozí otázce kompetence č. 16 – tvořivost) nebo týmovou práci (v předchozí otázce kompetence č. 11 – schopnost týmové práce). V největší míře se tak objevovala odpověď mlčelivost (přibližně 53 % respondentů) a flexibilita (necelých 32 % respondentů). Asi za nejzajímavější odpověď na tuto otázku považujeme odpověď „znalost znakové řeči“, která se v celkovém počtu odpovědí objevila pouze jednou. Další zajímavou odpovědí byla „schopnost učit se novým věcem“, „optimismus“, „nemít předsudky vůči klientovi“ a „schopnost komunikace s úřady“. Všechny tyto odpovědi byly taktéž zmíněny pouze jednou. Celkem dvakrát se pak objevila odpověď typu „nezaměstnáváme sociálního pedagoga“, v obou případech byl tento typ odpovědi doplněn o tyto věty – v prvním případě: „Do budoucna není vypracován záměr, aby byl sociální pedagog zaměstnán.“ Ve znění druhé odpovědi se pak objevilo: „Tato pozice není v naší organizaci vůbec plánována.“

Položka v dotazníku č. 11: Prostor pro komentář

Další komentáře nám poskytlo celkem 8 respondentů. Tyto se týkaly téměř ve všech případech problematiky uplatnění sociálního pedagoga v jejich zařízení. Komentáře můžeme rozdělit na dva typy:

- Odpovědi prvního typu – negativní
 - „Práci sociálního pedagoga v případě potřeby zastane v našem Domově sociální pracovník.“
 - „Nyní práci sociálního pedagoga v našem zařízení zastává sociální pracovnice, takže žádného sociálního pedagoga zatím nepotřebujeme.“
 - „V našem zařízení je možnost umístit i klienty v dětském věku, protože poskytujeme nařízenou ústavní výchovu. Dlouhodobě je však u nás pouze jedna klientka v dětském věku. V této situaci nelze zaměstnat sociálního pedagoga.“
- Odpovědi druhého typu – pozitivní
 - „Věřím, že kompetence sociálního pedagoga se budou více uplatňovat v sociálních službách.“
 - „Rádi bychom uvítali sociálního pedagoga v našem zařízení. Jeho práci prozatím vykonává sociální pracovnice.“

„Nikdy jsme absolventa sociální pedagogiky v našem zařízení nezaměstnávali, nicméně nám docela chybí pracovník s tak širokým rozhledem. Takového pracovníka bychom uvítali zejména jako pedagoga volného času nebo aktivizačního pracovníka.“

„Doufám, že se profese sociálního pedagoga bude dále rozvíjet.“

„V našem zařízení zatím nepracuje žádný absolvent sociální pedagogiky, nicméně bychom takového pracovníka rádi uvítali. Doufáme, že se nám to jednou podaří.“

6 INTERPRETACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V této kapitole se zaměříme na vyvození závěrů a interpretaci výsledků. Jako metodu pro získání dat v empirické části této práce jsme zvolili dotazníkové šetření. Ten byl umístěn na internetových stránkách www.surveymonkey.com a celkem na něj odpovědělo 74 respondentů. Tento dotazník nám pomohl získat potřebné informace k sestavení profesiogramu sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením. O tom, které informace jsou pro nás potřebné a které nikoliv jsme se rozhodli na základě vzoru profesiogramu dle Vronského (2012, s. 184 - 186).

V prvních třech otázkách dotazníku nás zajímaly zejména obecné informace o zařízení a tyto otázky nesměřovaly k žádné z výzkumných otázek. Díky položce v dotazníku č. 1 jsme na základě odpovědí respondentů zjistili, že cílovou skupinou sociální služby Domovy pro osoby se zdravotním postižením jsou nejčastěji osoby s mentálním, tělesným či kombinovaným postižením. Na základě výskytu jednotlivých odpovědí můžeme dále tvrdit, že tento typ sociální služby pracuje ve velké míře s více než jedním typem postižení. Proto předpokládáme, že pro sociálního pedagoga bude důležité znát specifika jednotlivých skupin osob se zdravotním postižením a umět poznatky o jednotlivých typech postižení aplikovat v praxi. Cílem druhé dotazníkové otázky bylo zjistit, jakou formou je tato sociální služba poskytována. Jak jsme uváděli již v teoretické části této práce (kapitola 3.1), domovy pro osoby se zdravotním postižením jsou službou sociální péče, která je poskytována pobytovou formou. V Registru poskytovatelů sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky jsme však identifikovali kombinaci pobytové formy služby se zbývajícími dvěma formami – ambulantní a terénní. Můžeme říci, že na základě legislativního vymezení sociální služby Domovy pro osoby se zdravotním postižením jsme u možnosti „pobytovou“ očekávali absolutní četnost, tedy 74 respondentů (100 %). Na základě výsledků výzkumného šetření je však patrné, že tomu tak není a tuto možnost odpovědi zvolilo 72 respondentů (celkem 97,3 %). Předpokládáme tedy, že 2 respondenti zvolili pouze tu možnost, která je pro jejich zařízení typičtější – např. namísto „pobytovou“ v kombinaci s „ambulantní“ či „terénní“ zvolili respondenti pouze „ambulantní“ nebo „terénní“. Může tomu tak být z toho důvodu, že se jejich zařízení zaměřuje více na služby ambulantního či terénního typu, ačkoliv je registrováno jako zařízení pobytové. Dále je možné ze získaných dat usoudit, že pobytová forma sociální služby Domovy pro osoby se zdravotním postižením je častěji kombinována s formou ambulantní (25,7 %) než s formou terénní (5,41 %). Tento fakt je celkem logický vzhledem k odpovědím v otázce v

dotazníku č. 1. Z té nám totiž vyplynulo, že nejčastější cílovou skupinou jsou osoby s mentálním, tělesným a kombinovaným postižením. Pro osoby s mentálním postižením a s těžkým tělesným postižením je vhodná právě pobytová forma poskytování služby. V případě, že postižení není až tak závažné a o tyto osoby se má kdo postarat (příbuzní, pečovatel, osobní asistent), ambulantní služba postačí. V případě zrakového či sluchového postižení se však můžeme setkat s terénní formou služby. Zákon č.108/2006 Sb., O sociálních službách touto formou poskytování rozumí službu, která je poskytována v přirozeném prostředí klienta. V tomto případě to můžeme chápat např. jako doprovázení klientů na úřady či pomoc klientům v jejich domácnostech. Jak již bylo na základě výsledků zmíněno, tento typ formy v kombinaci s formou pobytovou není příliš častý.

Dále nás v rámci získávání obecných informací o zařízení zajímalo, s jakou věkovou skupinou nejčastěji domovy pro osoby se zdravotním postižením pracují. V této otázce mohli respondenti volit více než jednu z nabízených možností, které jsme určily na základě práce s výpisem z Registru poskytovatelů sociálních služeb. Z dat získaných na otázku v dotazníku č. 3 je patrné, že nejčastěji se v tomto typu zařízení setkáme s klienty, jež spadají do věkové kategorie mladí dospělí (19-26 let), dospělí (27-64 let) a mladší senioři (65-80 let). Dále vyplývá, že práce v tomto typu zařízení nezahrnuje pouze široké spektrum typů postižení (viz. otázka v dotazníku č. 1), ale také mnohem rozsáhlejší spektrum věkových kategorií. Proto považujeme za nutné předpokládat, že stejně jako je důležitá znalost specifik jednotlivých typů postižení, je minimálně stejně důležité znát zvláštnosti vývojových etap v životě jedince ze všech jeho hledisek – biologického, psychologického i sociálního. Zároveň je důležité umět všechny tyto poznatky propojit a využít je v praxi. To, jaké jsou konkrétní požadavky na sociálního pedagoga, nám pomohly objasnit otázky v dotazníku č. 4-11, které nám zároveň odpovídaly na výzkumné otázky.

Na začátku empirické části této práce jsme si stanovili výzkumné otázky a výzkumné cíle, které spolu souvisí. Hlavní výzkumná otázka zněla: „Jaké je uplatnění sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením?“ K zodpovězení této výzkumné otázky nám měly pomoci výzkumné otázky dílčí. První z nich byla stanovena takto: „Jaké pracovní pozice může sociální pedagog v domovech pro osoby se zdravotním postižením zaujmout?“ Odpověď na ni nám poskytla otázka v dotazníku č. 4, na kterou odpovídali respondenti vlastními slovy. Ze získaných odpovědí nám vyplynulo, že nejčastěji může sociální pedagog pracovat jako sociální pracovník, pracovník v sociálních službách, aktivizační pracovník či vychovatel. Jak jsme vymezili v kapitole 2.3 teoretické části této práce, sou-

časná legislativa (zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách) vidí obor Sociální pedagogika jako dostačující pro profesi sociálního pracovníka. V tomto případě se tedy nejčastěji uváděná odpověď shoduje se zakotvenou teorií. Také zákon O pedagogických pracovnících (č. 536/2004 Sb.) zná obor Sociální pedagogika. Považuje jej totiž za dostačující kvalifikaci pro vychovatele a pedagoga volného času. Tyto profese se taktéž objevily ve výsledcích našeho výzkumného šetření mezi nejčastějšími odpověďmi. Jako druhou nejčastější odpověď jsme pak vyhodnotili profesi pracovníka v sociálních službách. K výkonu této pracovní pozice však obor Sociální pedagogika není nutný. Dostatečnou kvalifikací je totiž střední vzdělání s maturitou a absolvování akreditovaného kvalifikačního kurzu, jehož rozsah bývá ukotven v legislativě, konkrétně v zákoně č. 108/2006 Sb., O sociálních službách.

Druhou dílčí výzkumnou otázkou byla otázka: „Jaké pracovní činnosti a úkoly zahrnuje práce sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením?“ Na tu nám odpovídaly v dotazníku hned dvě otázky – konkrétně otázky č. 5 a 6. Z analýzy těchto otázek nám vyplývá, že úkoly, které pracovník v domovech pro osoby se zdravotním postižením plní, velmi úzce souvisí s pracovními činnostmi. Důkazem je fakt, že nejčastějšími činnostmi byly na základě provedené analýzy stanoveny výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti (70,3 % respondentů), nejčastějším úkolem pak zajišťování volnočasových aktivit a aktivizace klientů (66,2 %). S tímto úkolem však také souvisí činnosti vyhodnocené jako třetí nejčastější odpověď – sociálně terapeutické činnosti (56,8 %). Tyto činnosti mají podporovat rozvoj nebo udržení schopností, ať už osobních či sociálních, jak jsme vymezili v kapitole 3.1 této práce. Můžeme proto konstatovat, že naplňování tohoto typu činností probíhá také pomocí volnočasových aktivit a aktivizací klientů. S ohledem na tyto dvě nejčastější činnosti však nesmíme opomenout také jiné často uváděné odpovědi. Úzká provázanost pak jistě existuje také s ne příliš často zmiňovanými úkoly, jako např. s vedením terapeutických činností nebo s organizací společenských akcí. V posledním zmíněném úkolu pak můžeme najít spojitost s druhou nejčastěji uváděnou činností, a sice s pomocí se zprostředkováním kontaktu se společenským prostředím. Tuto možnost odpovědi zvolilo celkem 67,6 % respondentů. Na základě dalších výsledků u obou otázek v dotazníku můžeme tvrdit, že také všechny ostatní zmíněné úkoly vyplývají z činností uvedených v otázce č. 5. Například úkoly týkající se péče o klienty (pomoc s hygienou a stravou, nácvik dovedností) souvisí jak s velmi často uváděným individuálním plánováním, tak s činnostmi zaměřenými na pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu a po-

moc při osobní hygieně. Jinak tomu není ani u úkolů spojených s doprovázením klientů, pod kterými respondenti velmi často uváděli doprovod na úřady, což koresponduje s činnostmi, jež se týkají pomoci při obstarávání osobních záležitostí. Tyto a ani jiné zmiňované úkoly a činnosti (vedení lidí, řízení chodu organizace) však nebyly příliš častou odpovědí a proto můžeme za hlavní pracovní náplň sociálního pedagoga považovat první tři zmiňované činnosti – tedy výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, pomoc se zprostředkováním kontaktu se společenským prostředím a sociálně terapeutické činnosti – a s nimi spojené úkoly.

Na v pořadí již třetí dílčí výzkumnou otázku „Jaká je zodpovědnost sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením?“ nám pomohla najít odpovědi sedmá položka v dotazníku. Lze předpokládat, že zodpovědnost bude souviset z činností a úkoly, které nám vplynuly v předchozím textu. Z provedené analýzy pak tento předpoklad potvrzujeme. Nejčastěji uváděnou odpovědí z hlediska zodpovědnosti byla identifikována zodpovědnost za vzdělávání a aktivizaci klientů, přičemž za samotné vzdělávání nese sociální pedagog zodpovědnost na základě odpovědí 18 % respondentů, za aktivizaci pak na základě 43 % respondentů. Zodpovědnost sociálního pedagoga však velké množství respondentů spojuje s péčí o klienty. Pokud máme na mysli zodpovědnost za péči samotnou, tzn. hygienu a stravu, pak se takto vyjádřilo pouhých 7 % respondentů. Pakliže zodpovědností za péči klientů považujeme bezpečnost klientů či plnění individuálních plánů klientů, je zastoupení respondentů mnohem vyšší. Zodpovědnost sociálního pedagoga v tomto případě však není nijak teoreticky ani legislativně zakotvena, proto můžeme předpokládat, že míru zodpovědnosti stanoví sám zaměstnavatel na základě zadaných úkolů a prováděných činností.

Poslední dílčí výzkumná otázka se zaměřovala na kompetence sociálního pedagoga. Na zodpovězení této otázky se zaměřovaly škálové položky v dotazníku č. 8 a 9. Analýzu těchto otázek jsme prováděli stanovováním nejčastěji uváděné hodnoty. Cílem bylo zjistit jednak profesní předpoklady a jednak osobnostní kompetence, které by měl sociální pedagog vykonávající profesi v domovech pro osoby se zdravotním postižením vlastnit. V teoretickém zakotvení existuje velké množství autorů, kteří se kompetencemi zabývají. Se sociální pedagogikou jsou však nejvíce spojeni Kraus, Bakošová, Poláčková, Procházka nebo Vašutová. Již při samotné tvorbě dotazníku a sestavováním výčtu kompetencí jsme pracovali právě s těmito autory. Při sestavování tvrzení o profesních požadavcích jsme pak vycházeli ze vzoru profesiogramu od Vronského. Po analyzování těchto tvrzení pak mů-

žeme vyvodit, že z hlediska vzdělání je pro sociálního pedagoga nejdůležitější vysokoškolské vzdělání s titulem Mgr. Dále můžeme tvrdit, že pokud sociální pedagog nemá tento typ vzdělání, postačí také vysokoškolské vzdělání zakončené titulem Bc. nebo vyšší odborné vzdělání. V případě, že by se ucházel o druhou nejčastěji zmiňovanou pracovní pozici – pracovníka v sociálních službách, postačí středoškolské vzdělání s maturitou. Jak je ale zakotveno legislativně, pro práci sociálního pracovníka, pedagoga volného času nebo vychovatele je podstatné vzdělání na vyšší úrovni. Z analýzy dále vyplynulo, že je důležité, aby měl sociální pedagog před prací v domovech pro osoby se zdravotním postižením praxi. Předpokládáme tedy, že se jedná o praxi se zaměřením na práci s jedinci s postižením. Jaká délka postačí by si měl zaměstnavatel určit sám, obecně se však udává délka minimálně dva roky. Za naprosto důležitou schopnost pak respondenti považují práci s počítačem. Vzhledem k tomu, že analýzou výsledků výzkumného šetření jsme identifikovali jako jednu z častých činností administrativu a zejména pak individuální plánování, bude znalost práce na počítači potřebná minimálně na uživatelské úrovni. Řidičský průkaz a znalost cizích jazyků pak hodnotili respondenti jako nepotřebné. Odpovědi na tvrzení o nutnosti zdravotnického kurzu či nutnosti rekvalifikace byly sporné. Předpokládáme, že je tomu z důvodu častého výskytu sociálního pracovníka v kontrastu s pracovníkem v sociálních službách. Mezitím, co sociální pracovník ke své práci nepotřebuje žádný akreditovaný kvalifikační nebo zdravotnický kurz, pro pracovníka v sociálních službách jsou tyto kurzy základním profesním předpokladem. V čem se pak respondenti shodli je nutná znalost legislativy. Pro všechny, kteří pracují v sociálních službách, je důležité znát minimálně zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách a s tím související vyhlášku č. 505/2006 Sb. Pokud bychom se dále zaměřili na osobnostní kompetence, téměř všechny kompetence jsou respondenty považovány za naprosto nebo spíše důležité. Jedinou výjimkou je fyzická zdatnost. Opět se domníváme, že je to z důvodu rozdílu mezi prvními dvěma nejčastěji uváděnými profesemi. Sociální pracovník pro administrativní činnost pravděpodobně fyzickou zdatnost nepotřebuje, avšak pracovník v sociálních službách by fyzickou zdatností oplývat měl, zejména proto, že pracuje v přímé obslužné péči. To obnáší např. polohování klientů či pomoc klientům vstávat z lůžka. Ostatní kompetence, které byly vyhodnoceny jako důležité, se naprosto shodují se současnou literaturou.

Odpovědi na hlavní výzkumnou otázku by tak po rozebrání jednotlivých dílčích výzkumných otázek mohlo být jedno slovo a sice: „široké“. Na základě nejčastěji zmiňovaných pracovních pozic, činností, úkolů, zodpovědností i kompetencí však můžeme odpověď na

hlavní výzkumnou otázku zúžit. Ačkoliv je obecně známým faktem, že profese sociálního pedagoga není zařazena do katalogu prací a není nijak jasně definována, můžeme na trhu práce sociálního pedagoga nalézt. Jinak tomu není ani v domovech pro osoby se zdravotním postižením. I přes to, že se našeho výzkumu zúčastnila přibližně třetina všech služeb registrovaných jako domovy pro osoby se zdravotním postižením (momentálně jich existuje celkem 213), můžeme výsledky zobecnit na všechna tato zařízení a vytvořit tak popis pracovní pozice – profesiogram – sociálního pedagoga v konkrétním typu zařízení. Více si přiblížíme v následující kapitole.

6.1 Doporučení pro praktické využití

Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit možnosti uplatnění sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Na základě teoretických východisek a realizace výzkumného šetření jsme získali velké množství informací, které jsme si shrnuli interpretací dat. Je však důležité umět tyto poznatky aplikovat v praxi. V našem případě sestavíme profesiogram, který by mohl být užitečný pro personalisty a vedoucí pracovníky v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Využít jej mohou hned ve dvou situacích. Za prvé pokud se chystají zaměstnávat sociálního pedagoga, poslouží jim tento profesiogram jako popis pracovních činností, úkolů a požadavků, které zatím pro profesi sociálního pedagoga nejsou jasně stanoveny. Za druhé pokud již absolventa sociální pedagogiky zaměstnávají, ale sociální pedagog plní pracovní činnosti jiného pracovníka. Můžeme to považovat za analýzu dosavadní pracovní pozice. Při tvorbě tohoto profesiogramu budeme vycházet ze vzoru profesiogramu, který nám ve své publikaci poskytuje Vronský (2012, s. 184 – 186).

Dále doporučujeme se pro další výzkumy zabývat profesiogramem sociálního pedagoga také v jiných typech zařízení sociálních služeb. Sníží se tím množství teoretických vymezení této profese a vzroste počet popisů práce sociálního pedagoga přímo v praxi. Tyto poznatky by mohly být uplatňovány nejen personalisty a vedoucími pracovníky, ale mohly by být také předávány studentům v rámci studia oboru Sociální pedagogika. Při rozsáhlém množství takových popisů by pak mohla vzniknout publikace zaměřená na praktické uplatnění sociálního pedagoga v sociálních službách.

6.1.1 Profesiogram sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením

I. Pracovní zařazení

A. Organizační zařazení

Pracovní pozice:	Sociální pedagog
Pracoviště:	Domov pro osoby se zdravotním postižením

B. Pracovní náplň

Činnosti:	<ul style="list-style-type: none"> • Výchovné, vzdělávací a aktivizační • Sociálně terapeutické • Administrativní • Pomoc klientům se zprostředkováním kontaktu se společenským prostředím
Úkoly:	<ul style="list-style-type: none"> • Zajišťování volnočasových aktivit a aktivizace klientů • Zajišťování administrativních činností (individuální plánování, sociální agenda) • Vedení terapeutických dílen • Organizace společenských akcí
Zodpovědnost:	<ul style="list-style-type: none"> • Za tvorbu a realizaci individuálních plánů • Za vzdělávání a aktivizaci klientů • Za bezpečnost klientů • Částečně také za provoz organizace
Kompetence:	Zodpovědnost, aktivní přístup k práci, empatie, komunikační dovednosti, schopnost týmové práce, schopnost sebereflexe, trpělivost, vlídnost, psychická odolnost, emocionální stabilita, organizační kompetence, úcta ke klientovi

II. Profil pracovníka a profesní požadavky

A. Profil pracovníka

Vzdělání:	<ul style="list-style-type: none">• Vysokoškolské (Bc. nebo Mgr.)• Vyšší odborné
Praxe:	min. 2 roky
Znalost jazyků:	není podmínkou
Řidičský průkaz:	není podmínkou
Práce na PC:	Ano, min. uživatelská znalost
Další dovednosti:	<ul style="list-style-type: none">• Znalost legislativy (zákon č. 108/2006 Sb., vyhláška č. 505/2006 Sb.)• Znalost specifík jednotlivých typů postižení• Znalost vývojových specifík

B. Další požadavky na kompetence a speciální požadavky

Mlčenlivost, schopnost naslouchat, flexibilita, respekt k etickým pravidlům a morálním normám, schopnost navázat a udržet vztah pracovník – klient, tvořivost, důvěryhodnost, vyrovnanost

ZÁVĚR

Předkládaná bakalářská práce se v teoretické části zabývala vymezením východisek ze třech oblastí, které jsou zakotvené v současné literatuře – profesiografie, sociální pedagog a osoby se zdravotním postižením. V první oblasti přiblížila jak samotný pojem profesiografie, její psychologické a sociologické aspekty a její výstup (profesiogram), tak to, jak tato metoda nahlíží na pracovníka, co je potřeba u pracovníků zohledňovat a jak se tato metoda využívá v praxi. Ve druhé kapitole pak vymezovala nezakotvenou profesi sociálního pedagoga z hledisek různých autorů a také kompetence, kterými by měl být správně vybaven každý pomáhající pracovník, kterým správný sociální pedagog bez pochyby je. Kromě teoretického vymezení této profese se druhá kapitola teoretické části zaměřovala na sociálního pedagoga v praxi, které je poměrně široké i přes to, že tato profese vlastně neexistuje. Zahrnuje práci s širokou škálou klientů ať už co se týče problému klienta nebo jeho věku. Také z toho důvodu jsou na sociálního pedagoga kladeny vysoké nároky nejen v samotném vzdělávání, kdy se studium prolíná nejrůznějšími obory, ale také v profesním životě, tedy v době po studiu. Nikdo vlastně neví, co od sociálního pedagoga požadovat a jaká je náplň jeho práce. Proto mnohdy vykonává práci, která mu ani nepřísluší.

A také právě proto bylo cílem empirické části této práce objasnit alespoň jednu z oblastí uplatnění sociálního pedagoga pokud možno co nejpodrobněji. K tomu nám měl dopomoci kvantitativní výzkum. Za účelem popsat pracovní pozici bylo tedy provedeno dotazníkové šetření, z něhož se ukázalo, že profese sociálního pedagoga není neznámá a na trhu práce se objevuje, konkrétně také v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Mnoho odpovědí však také vypovědělo o tom, že sociální pedagog v tomto zařízení nepracuje a ani do budoucna takovou pracovní pozici neplánují. Bohužel, těchto odpovědí bylo pořád hodně v poměru k objevujícím se názorům, že je sociální pedagog kvalifikovaným odborníkem s širokým rozhledem a takového pracovníka by v mnohých organizacích uvítali. Dost možná tomu může napomoci také profesiogram, který byl sestaven v rámci návrhu pro praktické využití našeho výzkumného šetření.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Teórie sociálnej pedagogiky: edukačné, sociálne a komunikačné aspekty*. Bratislava: Slovenská pedagogická spoločnosť Slovenskej akadémie vied, 2011. ISBN 978-80-970675-0-2.
- [2] BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, 2005. ISBN 80-89236-006.
- [3] BYARS, LLOYD L a LESLIE W RUE. *Human resource management*. 7th ed. 2004. Dostupné z: <https://tsnghia.files.wordpress.com/2010/11/ebook-of-hrm-byars-rue-7e.pdf>
- [4] CEJTHAMR, Václav a JIŘÍ DĚDINA. *Management a organizační chování*. Praha: Grada, c2010. ISBN 978-80-247-3348-7.
- [5] ČESKO, 2004a. Zákon č. 563/2004 Sb., *O pedagogických pracovnících*. In: Sběrka zákonů. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-lednu>
- [6] ČESKO, 2004b. Zákon č. 561/2004 Sb., *Školský zákon*. In: Sběrka zákonů. 24.9.2004.
- [7] ČESKO, 2004c. Zákon č. 435/2004 Sb., *O zaměstnanosti*. In: Sběrka zákonů. 13.5.2004. Dostupné také z: https://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/akt_zneni/zoz_-_22._1._2015.pdf
- [8] ČESKO, 2006. Zákon č. 108/2006 Sb., *O sociálních službách*. In: Sběrka zákonů. 14.3.2006. http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf
- [9] FISCHER, Slavomil a JIŘÍ ŠKODA. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-014-0.
- [10] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ-CÍSAŘOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, 774 s. ISBN 978-80-7367-569-1.
- [11] HRONCOVÁ, Jolana, Ingrid EMMEROVÁ a Blahoslav KRAUS. *K dějinám sociální pedagogiky v Evropě*. V Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, 2008. ISBN 978-80-7414-072-3.
- [12] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

- [13] KOHOUTEK, Rudolf a Jaroslav ŠTĚPANÍK. *Psychologie práce a řízení*. Brno: CERM, 2000. ISBN 80-214-1552-5.
- [14] KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese: s předmluvou Jiřiny Šiklové*. Praha: Portál, 2006, ISBN 8073671816.
- [15] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- [16] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [17] KRHUTOVÁ, Lenka. *Autonomie v kontextu zdravotního postižení*. Boskovice: Ostravská univerzita v Ostravě v nakl. Albert, 2013. ISBN 978-80-7326-232-7-.
- [18] MAROON, Istifan. *Syndrom vyhoření u sociálních pracovníků: teorie, praxe, kazuistiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 151 s. ISBN 978-80-262-0180-9.
- [19] MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál 2010. ISBN 80-7367-002-x.
- [20] MICHALÍK, Jan. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011, 511 s. ISBN 978-80-7367-859-3.
- [21] MPSV ČR. *Registr poskytovatelů sociálních služeb* [online]. [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do;jsessionid=F545771810A22BF915EE839E6EE635EF.node1?sd=domovy+pro+osoby+se+zdravotn%C3%ADm+posti%C5%BEen%C3%ADm&zak=&zaok=&SUBSESSION_ID=1430222223504_1
- [22] NOVOSAD, Libor. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním: základy a předpoklady dobré poradenské praxe*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-509-7.
- [23] NOVOSAD, Libor. *Tělesné postižení jako fenomén i životní realita: diskurzivní pohledy na tělo, tělesnost, pohyb, člověka a tělesné postižení*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-873-9.
- [24] PALÁN, Zdeněk. *Lidské zdroje: výkladový slovník : výchova, vzdělávání, péče, řízení*. Praha: Academia, 2002. ISBN 8020009507.

- [25] PIKALA, Ivan. *Psychológia práce pre technickohospodárskych pracovníkov*. Bratislava: Práce, 1972.
- [26] PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-198-0.
- [27] POTMĚŠILOVÁ, Petra. *Sociální pedagogika v teorii a praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3831-3.
- [28] PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.
- [29] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- [30] SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.
- [31] STOCK, Christian. *Syndrom vyhoření a jak jej zvládnout*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 103 s. ISBN 978-80-247-3553-5.
- [32] ŠTIKAR, Jiří, Milan RYMEŠ, Karel RIEGEL a Jiří HOSKOVEC. *Psychologie ve světě práce*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0448-5.
- [33] VRONSKÝ, Jiří. *Profesiografie a její praktické využití při řízení lidských zdrojů v organizaci*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-7357-747-6.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj.	a jiné
al.	kolektiv
apod.	a podobně
cit.	citováno
č.	číslo
dB	decibel
Kč	Korun českých
např.	například
odst.	odstavce
písm.	písmene
příp.	případně
resp.	respektive
s.	strana
Sb.	Sbírky
tj.	to jest
tzn.	to znamená
Vyd.	vydání
zdrav.	zdravotní
§	paragraf
∑	celkem

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek I: Základní struktura profesigramu (Vronský, 2012, s. 45).....	16
--	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka I: Schopnost zvládat základní životní potřeby (vlastní zpracování).....	38
Tabulka II: Cílová skupina klientů v domovech pro osoby se zdrav. postižením	44
Tabulka III: Formy poskytování služeb v domovech pro osoby se zdrav. postižením	45
Tabulka IV: Četnosti věkových kategorií klientů v domovech pro osoby se zdrav. postižením	46
Tabulka V: Pracovní pozice v domovech pro osoby se zdravotním postižením	48
Tabulka VII: Pracovní činnosti v domovech pro osoby se zdravotním postižením	49
Tabulka VIII: Úkoly v domovech pro osoby se zdravotním postižením.....	51
Tabulka IX: Zodpovědnost sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením	53
Tabulka X: Kategorie „vzdělávání a aktivizace klientů“	54
Tabulka XI: Kategorie „administrativní činnosti“	55
Tabulka XII: Další kompetence sociálního pedagoga	60

SEZNAM GRAFŮ

Graf I: Pracovní pozice	48
Graf II: Úkoly v domovech pro osoby se zdravotním postižením.....	51
Graf III: Zodpovědnost sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením	53
Graf IV: Předpoklady sociálního pedagoga.....	56
Graf V: Kompetence sociálního pedagoga	59

SEZNAM PŘÍLOH

PI: DOTAZNÍK

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

*jsem studentkou třetího ročníku oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla věnovat tématu Profesiogram sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Bohužel jsou zatím všechny popisy práce sociálního pedagoga pouze modelové. Cílem praktické části mé bakalářské práce je objasnit pracovní pozici sociálního pedagoga v domovech pro osoby se zdravotním postižením i přes to, že se tato profese stále nenachází v katalogu prací. Touto cestou bych Vás ráda požádala o vyplnění následujícího dotazníku, který je určen personalistům a vedoucím pracovníkům. Dotazník je **anonymní** a jeho výsledky budou použity výhradně ve výzkumné části mé bakalářské práce.*

Předem Vám děkuji za pravdivé vyplnění dotazníku a Váš čas.

Klára Zátopková

1. Jaká je cílová skupina klientů, s níž Vaše zařízení pracuje? (můžete zvolit více než jednu odpověď)

☐ osoby s mentálním postižením	☐ osoby se zrakovým postižením
☐ osoby s tělesným postižením	☐ osoby se sluchovým postižením
☐ osoby s kombinovaným postižením	☐ osoby s jiným postižením

2. Jakou formou jsou sociální služby ve Vašem zařízení poskytovány? (můžete zvolit více než jednu odpověď)

- pobytovou
- ambulantní
- terénní

3. Na jakou věkovou kategorii klientů jsou Vaše sociální služby zaměřeny? (můžete zvolit více než jednu odpověď)

☐ děti předškolního věku (1-6 let)	☐ mladí dospělí (19-26 let)
☐ mladší děti (7-10 let)	☐ dospělí (27-64 let)
☐ starší děti (11-15 let)	☐ mladší senioři (65-80 let)
☐ dorost (16-18 let)	☐ starší senioři (nad 80 let)

4. Na jaké pracovní pozici (příp. na jakých pracovních pozicích) může být absolvent sociální pedagogiky (dále jen sociální pedagog) zaměstnán ve Vašem zařízení?

5. Jaké pracovní činnosti zahrnuje práce sociálního pedagoga ve Vašem zařízení? (můžete zvolit více než jednu odpověď)

- pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu
- pomoc při osobní hygieně
- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti
- pomoc se zprostředkováním kontaktu se společenským prostředím
- sociálně terapeutické činnosti
- pomoc při obstarávání osobních záležitostí
- jiné (prosím uveďte): _____

6. Jaké úkoly zahrnuje práce sociálního pedagoga ve Vašem zařízení?

7. Za co nese sociální pedagog ve Vašem zařízení zodpovědnost?

Nyní se zaměříme na předpoklady, které by měl sociální pedagog splňovat pro získání pracovní pozice ve Vašem zařízení.

8. Na vyobrazené škále vyberte, jak s daným výrokiem souhlasíte či nesouhlasíte. (1= naprosto nesouhlasím, 2= spíše nesouhlasím, 3= není rozhodující, 4= spíše souhlasím, 5= naprosto souhlasím)

	1	2	3	4	5
Pro výkon práce v našem zařízení je požadováno střední vzdělání s maturitou.					
Pro výkon práce v našem zařízení je požadováno vyšší odborné vzdělání.					
Pro výkon práce v našem zařízení je požadováno vysoko-					

školské vzdělání zakončené titulem Bc.					
Pro výkon práce v našem zařízení je požadováno vysokoškolské vzdělání zakončené titulem Mgr.					
Je nutné, aby měl sociální pedagog před navázáním pracovního poměru s naším zařízením praxi.					
Pro práci sociálního pedagoga v našem zařízení je nutná znalost práce s počítačem.					
Pro výkon profese sociálního pedagoga v našem zařízení je nutná znalost cizích jazyků.					
Pro výkon práce sociálního pedagoga v našem zařízení je potřebný řidičský průkaz.					
Je nutné, aby měl sociální pedagog absolvovaný zdravotnický kurz.					
Pro výkon práce je potřebná rekvalifikace.					
Je nutné, aby sociální pedagog znal oblast legislativy (tj. zákony, vyhlášky, nařízení, apod.)					

9. Na vyobrazené škále prosím označte důležitost dané kompetence pro výkon profese ve Vašem zařízení. (1= nejméně důležitá, 2=spíše nedůležitá, 3= není rozhodující, 4= spíše důležitá, 5= naprosto důležitá)

	1	2	3	4	5
zodpovědnost					
aktivní přístup k práci					
důvěryhodnost					
komunikační dovednosti					
empatie					
úcta ke klientovi					

schopnost sebereflexe					
otevřenost					
upřímnost					
vyrovnanost					
schopnost týmové práce					
trpělivost					
vlídnost					
respekt k etickým pravidlům a morálním normám					
emocionální stabilita					
tvořivost					
odolnost vůči psychické zátěži					
fyzická zdatnost					
organizační kompetence					
schopnost navázat a udržet vztah pracovník – klient a dodržovat stanovené hranice					

10. Jaké jsou další požadavky na kompetence a dovednosti sociálního pedagoga?

11. Zde je prostor pro Váš komentář:
